

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Klaudijos Maliauskaitės,

V kurso, baudžiamosios justicijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais

Criminal Liability for the Possession of Pornographic Material

Vadovas: vyr. lekt. dr. Gerardas Višinskis

Recenzentas: lekt. Darius Prapiestis

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe aptariamos pornografijos ir vaikų pornografijos sąvokos. Aiškinama atsakomybės už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, įtvirtintos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 309 straipsnio 2 dalyje raida ir pokyčiai. Remiantis teismų praktika, doktrina analizuojama disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas nusikalstamos veikos sudėtis, kvalifikuojantys požymiai. Atskleidžiami pagrindiniai probleminiai disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, aspektai bei analizuojamos bausmės.

Pagrindiniai žodžiai: pornografinio turinio dalykai, vaikų pornografija, vaikas, baudžiamoji atsakomybė.

This master's thesis discusses the concepts of pornography and child pornography. It explains the criminal liability for the possession of pornographic material depicting a child or a person presented as a child, as established in paragraph 2 of Article 309 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, as well as the development and changes of the relevant legal provisions. Based on case law, criminal law science, and legal doctrine, the thesis analyzes the elements of the criminal offense of possession of pornographic material involving a child or a person presented as a child, as well as qualifying features. The main problematic aspects related to the possession of such material are revealed, and the applicable penalties are examined.

Keywords: pornographic material, child pornography, child, criminal liability.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. VAIKŲ PORNOGRAFIJOS SAMPRATA	6
1.1. Pornografijos sąvoka	6
1.2. Vaikų pornografijos sąvoka.....	10
1.3. Baudžiamosios atsakomybės už disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas raida Lietuvoje	13
2. DISPONAVIMAS VAIKŲ PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS. OBJEKTIVIEJI IR SUBJEKTIVIEJI POŽYMAI.	17
2.1. Objektas ir dalykas.....	17
2.2. Objektinio pusė.....	20
2.3. Subjektas	25
2.4. Subjektyvioji pusė	27
2.5. Veika kvalifikuojantys požymiai.....	29
3. BAUSMĖS UŽ DISPONAVIMĄ VAIKŲ PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS	32
IŠVADOS.....	39
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	41
SANTRAUKA	50
SUMMARY	51

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 309 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už disponavimą pornografinio turinio dalykais (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Pirmoje šio straipsnio dalyje įtvirtinta atsakomybė už disponavimą suaugusiųjų pornografinio dalykais, o antroje ir trečioje dalyse – už vaikų. BK 309 straipsnio 2 dalyje numatyta kvalifikuota sudėtis, t. y. baudžiamoji atsakomybė kyla tam, kas pagamino, įgijo, laikė, demonstravo, reklamavo, siūlė arba platino pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, arba pasinaudodamas informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis įgijo ar suteikė prieigą prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. BK 309 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta itin kvalifikuota sudėtis, t. y. baudžiamojon atsakomybėn traukiamas tas, kas turėdamas tikslą platinti pagamino ar įsigijo arba platino didelį kiekį pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas. Todėl galima teigti, kad disponavimo pornografinio turinio dalykais nusikalstama veika laikytina pavojingesne tuo atveju, kai tame turinyje yra vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas.

Ne veltui buvęs Jungtinių Tautų generalinis sekretorius Kofis Ananas yra pabrėžęs, jog „nėra jokios šventesnės prievolės, nei ta, kurią pasaulis turi su vaikais. Nėra svarbesnės pareigos, nei užtikrinti, kad jų teisės būtų gerbiamos, kad jų gyvenimai būtų laisvi nuo baimės“ (UNICEF, 2000). Vaikų pornografija – tai rimtas žmogaus teisių pažeidimas, tiesiogiai darantis didelę žalą vaikų saugumui ir gerovei (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl..., 2011). Tokios medžiagos sklaida gali sukelti ilgalaikes emocines, psichologines ir net fizines pasekmes – depresiją, potrauminio streso sutrikimus, priklausomybes ar net paskatinti savižudybę (Innocent Lives Foundation, 2025). Net ir tuomet, kai pornografiniame turinyje nėra vaizduojamas realus vaikas, tai vis tiek kelia grėsmę pažeidžiamiausiai visuomenės grupei – vaikams, nes tokia medžiaga gali būti naudojama kaip priemonė viliojant vaikus seksualinio išnaudojimo tikslais, be to palaiko vaikų seksualinės prievartos vaizdų rinką ir skatina tokio turinio paklausą (ECPAT, 2021, p. 7).

Nepaisant tarptautinių organizacijų ir pasaulio valstybių pastangų kovoti su vaikų pornografija, ši problema išlieka rimta grėsme tiek globaliu, tiek nacionaliniu lygmeniu. Nacionalinio dingusių ir išnaudojamų vaikų centro (angl. National Center for Missing & Exploited Children) duomenimis, pranešimų apie galimus vaikų seksualinio išnaudojimo

atvejus internetinėje erdvėje per pastaruosius trejus metus ženkliai padaugėjo: 2021 m. gauti 29, 309, 106, 2022 m. – 31, 901, 234, o 2023 m. – 35, 925, 098 pranešimai (National Center for Missing & Exploited Children, 2023). 2024 m. Interneto Stebėjimo Fondas (angl. Internet Watch Foundation) pranešė, kad buvo gauti 291 273 pranešimai apie įtariamus ir patvirtintus vaikų seksualinio išnaudojimo vaizdus, o tai didžiausias skaičius per pastaruosius dešimt metų (Internet Watch Foundation, 2025). Lietuvoje, 2024 m. užregistruota 20 procentų daugiau nusikaltimų, susijusių su vaikų pornografijos disponavimu, numatytu BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalyse (Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaita, 2024, p. 6).

Be to, technologijų pažanga, ypač dirbtinio intelekto galimybės, palengvina nusikaltėlių prieigą prie naujų metodų ir priemonių, leidžiančių generuoti ir platinti neteisėtą turinį, pavyzdžiui 2023 m. buvo aptikta daugiau nei 20 000 dirbtinio intelekto sugeneruotų vaizdų tamsiojoje interneto erdvėje (angl. dark web), iš kurių daugiau nei 3 000 vaizdavo itin žiaurų vaikų seksualinį išnaudojimą (Internet Watch Foundation, 2024).

Tokie statistiniai duomenys rodo, kad vaikų pornografijos, mastas didėja. Būtent dėl didėjančio masto bei technologinių naujovių svarbu išanalizuoti nusikalstamos veikos – disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, teisinio reglamentavimo ir praktinio įgyvendinimo aspektus.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo objektas – baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas (BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalys). Atsižvelgiant į magistro darbui keliamus apimties reikalavimus bei siekiant atlikti išsamią ir tikslingą analizę, šiame darbe nebus nagrinėjama baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kai nėra vaizduojamas vaikas ar asmuo pateikiamas kaip vaikas (BK 309 straipsnio 1, 4 dalys), taip pat vaikų pornografinio turinio disponavimą reglamentuojančios teisės normos santykis su kitomis BK nuostatomis, užtikrinančiomis vaikų apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo ir lytinio pobūdžio nusikalstamų veikų, teistumo išnykimo terminai, baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos, taip pat nebus analizuojamos baudžiamojo poveikio priemonės ar priverčiamosios medicinos priemonės.

Darbo tikslas. Remiantis teismų praktika, moksline literatūra ir norminiais teisės aktais išanalizuoti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas.

Darbo uždaviniai. Numatytam tikslui pasiekti keliama šie uždaviniai:

1. Atskleisti pornografijos ir vaikų pornografijos sampratas.
2. Išanalizuoti disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, raidą Lietuvoje.
3. Atskleisti disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas sudėties objektyviusius ir subjektyviusius požymius
4. Išnagrinėti disponavimo itin kvalifikuotą sudėtį.
5. Įvertinti už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas skiriamas bausmes.

Tyrimo metodai. Šiame magistro darbe buvo naudoti šie metodai:

1. Loginės analizės metodas taikytas aiškinant BK normas, perteikiant šiame bei kituose įstatymuose įtvirtintus reikalavimus ar sąvokas.
2. Sisteminės analizės metodas buvo naudojama surenkant informaciją iš mokslinių darbų, teismų praktikos, analizuojant disponavimo pornografiniais turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, sudėtis ir bausmių skyrimą.
3. Lingvistiniu metodu buvo aiškinami terminai ir analizuojamos teisės normos, teisės doktrina bei teismų praktika.
4. Istorinio metodo pagalba surinkta informacija apie kitus disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, raidą Lietuvoje.

Darbo originalumas. Baudžiamosios atsakomybės už disponavimą pornografinio turinio dalykais tema buvo analizuota keliuose magistro darbuose. Pavyzdžiui, 2023 m. Kamilė Malakauskaitė nagrinėjo baudžiamąją atsakomybę už disponavimą suaugusiųjų pornografinio turinio dalykais, o 2017 m. Erika Pudžmytė ir 2016 m. Jekaterina Saburova aptarė baudžiamąją atsakomybę už disponavimą pornografinio turinio dalykais. Nors šiuose darbuose buvo nagrinėjama baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, tačiau išsamaus tyrimo, kuris būtų skirtas būtent šiai temai, per pastaruosius penkerius metus rasti nepavyko.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe remtasi BK, jo pakeitimų įstatymais, aiškinamaisiais raštais bei BK komentaru. Siekiant atskleisti pornografijos sąvoką naudota užsienio autorių, tokių kaip Susan Easton, Michael S. Kimmel, Diana E.H. Russell, moksliniais darbais. Be to darbe remtasi Lietuvos mokslininkų G. Švedo., V. Piesliako, T. Žeko, O.

Fedosiuk, J. Prapiesčio, D. Prapiesčio ir kt. moksliniais darbais. Taikymo problemos, susijusios su disponavimu pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, buvo nagrinėjamos remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir žemesnių instancijų teismų praktika. Be nacionalinių teisės aktų ir teismų praktikos, darbe taip pat analizuoti tarptautiniai dokumentai – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolai, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES, 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos (Lansarotės konvencija) bei tarptautinių organizacijų, tokių kaip ECPAT (angl. End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes), analizės vaikų apsaugos internete srityje.

1. VAIKŲ PORNOGRAFIJOS SAMPRATA

1.1. Pornografijos sąvoka

Norint tinkamai išanalizuoti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą vaikų pornografinio turinio dalykais, pirmiausia būtina išnagrinėti pornografijos sąvoką ir jos apibrėžimą. Literatūroje yra minima, kad pornografija „sunkiai suprantama/apibrėžiama, bet lengvai atpažįstama“ (Easton, 1994, p. 12). Pavyzdžiui, 1964 m. JAV Aukščiausiojo Teismo teisėjas – Potter Stewart, Jacobellis v. Ohio byloje, pasakė: „Aš nebandysiu apibrėžti kokie dalykai laikomi pornografija, bet aš žinau, kas yra pornografija, kai tai pamatau“ (Jacobellis v. Ohio, 1964 cituota Easton, 1994, p. 13). Ši teisėjo išvada atspindi subjektyvų pornografijos suvokimą, priklausantį nuo individualių įsitikinimų ir kultūrinio konteksto.

Pornografijos sąvoka ir jos reikšmė kito skirtingais istoriniais laikotarpiais, priklausomai nuo visuomenės moralinių normų ir kultūrinių kontekstų. Žodis „pornografija“ yra kilęs iš graikų kalbos žodžių „πόρνη (pornē, „prostitutė“) ir πορνεία (porneia, „prostitucija“), taip pat γράφω (graphō, „rašyti“ arba „ilustruoti“). Taigi, istoriškai pornografija buvo suprantama kaip prostitučių ar prostitucijos aprašymas bei atitinkamos iliustracijos (Danesi, 2013, p. 522). Tačiau, pornografijos egzistavimas siekia jau senovės laikus. Tuo metu vizualinis (piešiniai, skulptūros) ir literatūrinis (knygos) seksualumo vaizdavimas buvo skirtas meniniams bei edukaciniams tikslams. Pavyzdžiui „Indijos šventyklų skulptūros vaizdavo dievų ir deivių meilės scenas, Japonijoje jaunavedžiams buvo dovanojamos erotinio pobūdžio knygos ir pagalvės su piešiniais, o žinomiausias ankstyvosios erotinės literatūros pavyzdys – sanskrito tekstas Kama Sutra – buvo skirtas informuoti apie meilės meną“ (Leliūgienė, 1997, p. 9).

Pati pornografijos sąvoka pradėjo formuotis XVIII a. Prancūzijoje, kai 1769 m. Retifas de la Bretonas išleido knygą „Le Pornographe“, kurioje jis nagrinėjo visuomenėje tuo metu nepadoriais, nešvankiais laikomus klausimus, tarp jų – prostitucijos moralinius aspektus (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2010, p. 584), nes tuometinėje visuomenėje pornografija išimtinai buvo siejama su prostitucija. Šios knygos išleidimui bei pornografijos sąvokos formavimuisi įtakos galėjo turėti 1748 m. britų rašytojo Johno Clelando publikuotas romanas „Fanny Hill“. Tai – pirmasis oficialiai uždraustas pornografinis kūrinys. Šio romano kontekste, kaip ir priimta to meto laikotarpiui – pornografija taip pat buvo siejama su prostitučių bei jų klientų seksualinio elgesio aprašymais (Browne R., Browne P., 2001, p. 273).

XIX a. pornografijos terminas buvo formalizuotas akademiniuose šaltiniuose. 1857 m. Oksfordo anglų kalbos žodyne pornografija pirmą kartą buvo apibrėžta kaip „rašymas apie prostituciją, nešvankybės ir nešvankius atvaizdus“ (Ferraro, Casey, 2005, p. 8). Šis apibrėžimas rodo, kad tuo metu pornografija vis dar buvo glaudžiai siejama su prostitucija ir moralinėmis normomis.

XX a. pradžioje, plečiantis vizualinėms medijoms, pornografijos sąvoka išsiplėtė, įtraukdama fotografiją, kiną ir vėliau – skaitmeninį turinį. Tuo metu didelio populiarumo sulaukė vyrams skirti žurnalai, vaizduojantys nuogas moteris, tokie kaip „playboy“ ar „penthouse“ bei vaizdajuostės, kuriose užfiksuoti lytiniai aktai. Toks pornografijos vaizdavimas žurnaluose buvo laikytinas tarsi meno išraiška, o seksualus asmenų vaizdavimas tuo metu suprantamas kaip tam tikra kultūros dalis (Rea, 2001, p. 125).

Šiuolaikiniuose lingvistiniuose šaltiniuose pornografija dažniausiai apibrėžiama kaip nepadoraus turinio vaizdiniai ar rašiniai, kurių paskirtis – sukelti seksualinį susijaudinimą. Tarptautinių žodžių žodyne pornografija apibūdinama kaip „nepadoraus turinio rašiniai, piešiniai, fotografijos, filmai, vaizduojantys erotines scenas ir žadinantys skaitytojo, žiūrovo seksualinį smalsumą“ (tarptautinių žodžių žodynas). Pastebėtina, kad pasikeitė ne tik turinys, bet ir tai, jog pornografija nebėra siejama išimtinai tik su prostitucija, tačiau kritikuotina ar žodis „nepadorus“ tinkamas apibrėžiant šį terminą, kadangi nepadorumas, kaip ir pati pornografija, priklausomai nuo vidinių įsitikinimų gali būti suprantamas labai skirtingai.

Nors pornografijos samprata istoriškai kito priklausomai nuo laikmečio moralinių, kultūrinių ir religinių normų, šiandien Lietuvoje ji taip pat dažniausiai suprantama kaip atviras seksualinio pobūdžio turinys, skirtas seksualinei aistrai sužadinti. Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje pateikiamas kiek platesnis apibrėžimas ir nurodoma, kad pornografija yra „meninės vertės neturinti vaizduojamojo, aprašomojo ar kitokio pobūdžio informacija, kai atvirai ir detalai perteikiamas tikras ar suvaidintas lytinis aktas, lytiniai organai, ejakuliacija, tuštinimasis, masturbacija, specifinių lytinių santykių formos (pvz., pedofilija, sadizmas, mazochizmas, zoofilija, nekrofilija) ir visa tai yra tokios informacijos pagrindinis tikslas“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija). Dabartinis lietuvių kalbos žodynas pornografiją apibrėžia kaip „nepadorią, nešvankią literatūrą, nepadorius filmus ir kita“ (Dabartinis lietuvių kalbos žodynas). Tačiau, šis apibrėžimas kelia diskusijų, nes, kaip ir minėta anksčiau, „nepadorumo“ ir „nešvankumo“ sąvokos yra subjektyvios t.y. priklauso nuo žmogaus vidinių įsitikinimų ir tuo metu vyraujančių dorovinių ir moralinių normų. Pasak S. Easton, svarbu skirti pornografijos sąvoką nuo nešvankumo, kadangi „pastaroji dažniausiai siejama su tuo, kas yra vulgaru, šlykštu ar

žeidžia moralės normas“, o pati pornografija gali būti interpretuojama įvairiai (Easton, 1994, p. 12). Kultūriniai ir religiniai skirtumai taip pat gali lemti nevienodą vertinimą – pavyzdžiui, Vatikano mieste ar Irane prostitucija, pornografija ar atviras seksualumo demonstravimas galbūt laikytini itin nepadoriais ar nešvankiais, tuo tarpu Nyderlanduose toks elgesys tikėtina, jog bus vertinamas kaip socialiai priimtinas ir nebesiejamas su nešvankumu. Todėl pritartina, jog „nešvankumo“ ir „nepadorumo“ sąvokos yra abstrakčios ir priklauso nuo moralinių bei kultūrinių kontekstų. Be to, pasak M. Rea – kai kurie pornografiniai vaizdai gali turėti ir meninę reikšmę (Rea, 2001, p. 126), todėl nepatartina vartoti ir „meninės reikšmės neturinti informacija“ išsireiškimo.

Kiti užsienio autoriai taip pat skirtingai apibrėžia pornografijos sąvoką. Pavyzdžiui, M. Kimmel teigia, kad pornografija apima įvairius tekstinius ir vizualinius turinius, kurių tikslas – sukelti lytinį susijaudinimą, jį palaikyti ar paskatinti seksualinį pasitenkinimą (Kimmel, 2005, p. 84.). Tai parodo, kad pornografija gali būti išimtinai siejama tik su seksualinio susijaudinimo tikslais, t. y. nenumatant nešvankumo ar nepadorumo aspektų. Tuo tarpu, D. Russell pornografiją supranta kaip medžiagą, kurioje seksualumas ir lytinių organų vaizdavimas pateikiamas išnaudojimo, prievartos, žiaurumo ar žeminimo kontekste (Russell, 1993, p. 6.), taip nurodant nepritariamą tokiam reiškiniui. Atsižvelgiant į M. Kimmel ir D. Russell teiginius pornografija gali būti suvokiama labai įvairiai: viena vertus, kaip turinys, skirtas lytiniam susijaudinimui ir pasitenkinimui sukelti, nesiejant šio reiškinio su bjaurumu, vulgarumu ar nepadorumu. Kita vertus, kaip išnaudojimo, prievartos ir žeminimo kontekste rodomi vaizdai. Todėl toks nuomonių išsiskyrimas patvirtina, kad požiūris į pornografijos terminą yra subjektyvus.

Svarbu paminėti ir tai, jog pornografija neretais atvejais painiojama su erotika. D. Russel teigimu: „vienam asmeniui – erotika, kitam – pornografija“ (Russell, 1993, p. 7), todėl galima teigti, kad šių dviejų reiškinių atskyrimas, taip pat – subjektyvus. Erotikos apibrėžimas yra „kilęs iš graikų kalbos žodžio eros (meilė) ir reiškia jautiminę meilę, geidulingumas“ (Tarptautinių žodžių žodynas). Pasak, Craig A. Hill – erotika – tai įvairios meno/grožio formos, tokios kaip skulptūra, tapyba, muzika, knygos, nuotraukos ar filmai, kurios vaizduoja nuogą ar pridengta žmogaus kūną, pabrėžia jo estetinį, vidinį ir išorinį grožį ir gali sukelti erotinius pojūčius, susijaudinimą, bet išlaiko subtilumą ir vengia vulgarumo (Hill, 2007). Tačiau, M. Rea teigia, kad tam tikri pornografija laikomi turiniai turi ir erotinę reikšmę, kaip pavyzdžiui nuogos moters vaizdavimas estetiškoje aplinkoje, kuris sukelia seksualinį susijaudinimą, bet tuo pačiu yra ir vulgarus (Rea, 2001, p. 128), todėl atskyrimas šių dviejų reiškinių gali būti labai problematiškas. Problematika erotikos nuo pornografijos atskyrimo išvelgiama ir Lietuvos autorių darbuose. Štai S.

Valiulio ir S. Žvirgždo įsitikinimu „šiandien pornografijos zonoje yra atsidūrę viskas, kas susiję su lytinių santykių vaizdavimu. Vienas iš pornografijos ir erotikos skiriamųjų ženklų yra tas, kad pornografija – tai tik lytinio akto fiksacija, vien kūniškas geismas, o erotika – grožis ir jausmas, meilės išraiška. Tačiau ta skiriamoji linija vis labiau trūkinėja, nes atskirti, kur yra vien geismas, o kur – esminių žmogaus gyvenimo momentų raiška, vien apibrėžiant objektus, kuriuos galima vaizduoti, o kurių ne (krūtys, vyro ir moters lytiniai organai, sueitis ir įvairiausi jos būdai), jau beveik neįmanoma“ (Valiulis, Žvirgždas, 2008, p. 1).

Nėra vieningos nuomonės ne tik dėl pornografijos apibrėžimo ar atskyrimo nuo erotikos, bet ir poveikio. Vieni autoriai teigia, kad „pornografija susijusi su nusikalstamumu (pavyzdžiui, išžaginimais, vaikų seksualiniu išnaudojimu), gali skatinti iškrypimus, žalingai veikti šeimas, taip pat prisidėti prie lytiniu keliu plintančių ligų plitimo“ (Showers, 1999, p. 2). Kita vertus, kai kurie teigia, kad „pornografija yra svarbus seksualinės informacijos šaltinis, padedantis jauniems vyrams suvokti santykį tarp seksualumo ir vyriškumo, mokantis, ką reiškia būti tikru vyru, užsiimančiu seksualiniais santykiais. Tokiu būdu pornografija tampa svarbia dalimi vyrų seksualinių scenarijų ir patvirtina jų vyriškumą“ (Kimmel, 2005, p. 74). Kiti vertina naudą ir moterims, teigdami, kad tai tarsi mokymo priemonė, kurios pagalba pažindinamasi su moterišku kūnu (Rea, 2001, p. 125). Iš šių požiūrių galima matyti, kad vieni pornografiją laiko žalinga, nes ji gali skatinti nusikalstamumą, šeimos problemas ir sveikatos rizikas, o kiti vertina kaip svarbų įrankį, padedantį formuoti požiūrį į seksualumą, moters kūną ir vyriškumą. Tačiau svarbu akcentuoti, kad net ir nesant vieningam sutarimui dėl pornografijos poveikio visuomenei „šiuolaikinėje ekonomikoje visiškai legaliai veikia intymių prekių parduotuvės, striptizo klubai, atitinkami internetiniai portalai“ (Fedosiuk, 2012, p. 725)

Apibendrinant, galima teigti, kad pornografijos sąvoka istoriškai kito, priklausomai nuo kultūrinių, moralinių ir visuomeninių aspektų. Jei anksčiau ji buvo glaudžiai susijusi su prostitucija, šiuo metu ši sąvoka nebėra tapatinama su specifine asmenų grupe. Pornografija išsiplėtė ir gali pasireikšti įvairiomis formomis, nuo vaizdo ir garso įrašų iki nuotraukų ir komiksų. Bendriausia prasme pornografija gali būti suprantama, kaip tikro ar imituoto seksualinio turinio vaizdavimas siekiant susijaudinimo. Tačiau nėra vieningos nuomonės nei dėl pornografijos apibrėžimo, nei dėl jos poveikio. Pornografijos suvokimas priklauso nuo kultūrinių vertybių, asmeninių įsitikinimų ir moralinių normų, todėl ir riba tarp erotikos ir pornografijos išlieka labai siaura ir subjektyvi.

1.2 Vaikų pornografijos sąvoka

Jeigu riba tarp suaugusiųjų pornografijos ir erotikos yra subjektyvi, o pornografijos apibrėžimo, kuris būtų visuotinai priimtas nustatyti neįmanoma dėl vidinių įsitikinimų, kultūrinių aspektų ir suvokimo apie jos poveikį skirtumų, tai vaikų pornografija – visuotinai smerkiama ir laikoma nusikalstama, o tarptautinės organizacijos ir pasaulio valstybės siekdamos užtikrinti vaikų apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo vieningai kovoja su šiuo reiškiniu.

Kadangi vaikų pornografijos sąvoka glaudžiai susijusi su vaiko amžiaus apibrėžimu, todėl svarbu apžvelgti, iki kokio amžiaus asmuo laikomas vaiku. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 straipsnyje nurodyta, kad vaikas – kiekvienas asmuo iki aštuoniolikos metų, nebent pagal įstatymus pilnametystė įgyjama anksčiau (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1989). 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamento (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo 2 straipsnio 2 dalies 6 punkte taip pat nurodoma, kad vaikas yra asmuo iki aštuoniolikos metų (Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų..., 2019). Remiantis 1996 m. kovo 14d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnio 12 dalimi – Lietuvoje numatyta tokia pati amžiaus riba (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos įstatymas, 1996). Tačiau kai kuriose šalyse asmenys, nesulaukę aštuoniolikos, gali būti laikomi suaugusiais, o kitose vyresni – laikomi vaikais. Pavyzdžiui, Pietų Korėjoje iki 2023 metų, remiantis tradicine amžiaus skaičiavimo sistema, pagal kurią kūdikis gimsta būdamas vienerių, asmuo buvo laikomas vaiku iki devyniolikos metų (Seoul foreigner portal, 2023). Japonijoje iki 2022 metų pilnamečiu asmuo buvo laikomas sulaukęs dvidešimties, tačiau šiuo metu pilnametystė pasiekama sulaukus aštuoniolikos (Horie, 2023, p. 56). Rytų Timoro Demokratinės Respublikos civilinio kodekso 188 straipsnyje nurodyta asmuo laikomas suaugusiuoju, kai jam sukanka septyniolika (Código Civil, 2011). Nepasaint išimčių – daugumoje pasaulio valstybių vaiku laikomas asmeniu iki aštuoniolikos metų.

Terminas vaikų pornografija yra visuotinai naudojamas ne tik šnekamojoje kalboje, bet ir teisės aktuose. Tarptautiniu lygmeniu vaikų pornografijos sąvoka pateikiama 2000 m. Jungtinių Tautų priimtame vaiko teisių konvencijos fakultatyviniame protokole dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos. Šio dokumento 2 straipsnio c punkte vaikų pornografija apibrėžiama kaip „bet koks ir bet kokia forma vaiko, dalyvaujančio realioje ar imituojamoje aktyviojoje seksualinėje veikloje,

vaizdavimas arba vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais“ (Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolai..., 2000). Europos Sąjungos teisėje reikšmingas dokumentas yra 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR. Šioje direktyvoje vaikų pornografija suprantama kaip bet kokia vaizdinė medžiaga, kurioje vaizduojami tikri arba apsimestiniai vaiko atviri seksualiniai veiksmai, seksualiniais tikslais rodomi vaiko lytiniai organai, pateikiami tikroviški neegzistuojančio vaiko lytiniai veiksmai ar vaizdai (Europos parlamento ir tarybos direktyva..., 2011). Be to, 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos (Lansarotės konvencija), 20 straipsnio 2 dalyje paantrinama, kad vaikų pornografija apima ne tik realius vaikus, bet ir tikroviškai pateiktus neegzistuojančius vaizdus, kuriuose vaikai dalyvauja seksualiniuose veiksmuose arba vaizduojami jų lytiniai organai (Europos Tarybos konvencija dėl vaikų..., 2007). Vaikų pornografiją netiesiogiai apibrėžia ir kiti tarptautiniai bei Europos Sąjungos teisės aktai, tačiau bendriausia prasme vaikų pornografija gali būti suprantama kaip bet koks ir bet kokia forma vaiko ar asmens atrodančio kaip vaikas, dalyvaujančio realioje ar imituojamoje akivaizdžiai seksualinėje veikloje, vaizdavimas arba vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais.

Atkreiptinas dėmesys, kad tarptautinės organizacijos bei užsienio autoriai pabrėžia terminas „vaikų pornografija“ iš viso neturėtų būti vartojamas. Pavyzdžiui, Interpolo (angl. Interpol), didžiausios policijos tarptautinės organizacijos pasaulyje, oficialiame tinklalapyje pabrėžiama, kad terminas „vaikų pornografija“ neatspindi tikrosios šio nusikaltimo esmės. Kadangi prieš vaikus atliekami seksualiniai veiksmai yra sunkus nusikaltimas, svarbu naudoti tikslią terminologiją, kuri neleistų sumenkinti aukų patirtos prievartos. Kaip nurodoma pranešime: „vaikams, kurių seksualinė prievarta buvo nufotografuota ar nufilmuota, reikia apsaugos ir pagarbos. Jų patirta prievarta neturėtų būti sumenkinta tokiais žodžiais kaip „pornografija“. Pornografija – tai terminas, vartojamas suaugusiųjų savanoriškai atliekamiems seksualiniams veiksams, kurie (daugeliu atvejų) legaliai platinami visuomenei siekiant seksualinio pasitenkinimo. Kai dalyvauja vaikai, tai nėra pornografija. Tai prievarta. Tai nusikaltimas“ (Interpol, 2016). Užsienio mokslininkai taip pat atkreipia dėmesį, kad terminas „pornografija“ nėra tinkamas apibūdinti tokiems nusikaltimams. Pasak Ch. Harrison toks terminas – klaidinantis, nes vaikų pornografija nėra tiesiog su pornografija siejamas turinys – tai aiškus įrodymas apie prieš vaiką įvykdytą seksualinę prievartą (Harrison, 2007 cituota

Žėkas, 2011, p. 60). C.Itzin taip pat teigia, kad tai matomu būdu užfiksuotas seksualinis smurtas prieš vaikus (Itzin, 1992, p. 203-204, cituota Žėkas, 2011, p. 61). Be to, Europos Parlamentas 2015 m. kovo 11 d. rezoliucijoje dėl vaikų seksualinio išnaudojimo internete (2015/2564(RSP)) nurodė, kad teisėsaugos bendruomenė raginama atsisakyti netikslios terminologijos apibūdinant nusikaltimus prieš vaikus, įskaitant vaiko seksualinio išnaudojimo vaizdų apibūdinimą ir siūloma vartoti tikslesnius terminus „vaikų seksualinio išnaudojimo medžiaga“, o ne „vaikų pornografija“ (Europos Parlamento rezoliucija dėl vaikų....., 2015)

Išties galima sutikti, kad terminas „vaikų pornografija“ gali būti klaidinantis, nes jis ne visada perteikia nusikaltimo sunkumą ir gali sudaryti klaidingą panašumą su teisėta suaugusiųjų pornografija. Siūloma sąvoka „vaikų seksualinio išnaudojimo vaizdai/medžiaga“ padėtų aiškiau atskirti šiuos reiškinius ir pabrėžtų jų neteisėtumą. Tačiau kyla klausimas, ar ši sąvoka apimtų atvejus, kai medžiagoje vaizduojamas asmuo nėra tikras vaikas (pavyzdžiui, suaugęs asmuo, imituojantis vaiką savo apranga, šukuosena ir pan., arba animuotas ar kompiuteriu sukurtas vaikas), nes tuomet faktiškai nebūtų galima kalbėti apie „išnaudojimą“. Tokiu atveju, organizacija ECPAT (angl. End Child Prostitution, Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes) pažymi, kad tinkami terminai galėtų būti du: pirmasis – „vaikų seksualinio išnaudojimo/prievartos medžiaga“, kuri apimtų atvejus, kai vaizduojami tikri vaikai, ir antrasis – „kompiuteriu sukurtos ar imituotos vaikų seksualinio išnaudojimo/prievartos medžiagos“, kurios atitiktų atvejus, kai nedalyvauja realus vaikas (ECPAT, 2021, p. 7). Pabrėžiama, kad nors kompiuteriu sukurtos ar kitaip imituotos vaikų seksualinio išnaudojimo/prievartos medžiagos atveju realus vaikas nenukenčia, tačiau tokia veika ne mažiau pavojinga, nes ji gali būti naudojama viliojant vaikus seksualinio išnaudojimo tikslais, palaiko vaikų seksualinės prievartos vaizdų rinką ir skatindama paklausą (ECPAT, 2021, p. 7).

Apibendrinant galima teigti, kad bendriausia prasme vadinamoji „vaikų pornografija“ – bet koks ir bet kokia forma vaiko ar asmens atrodančio kaip vaikas, dalyvaujančio realioje ar imituojamoje akivaizdžiai seksualinėje veikloje, vaizdavimas arba vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais. Šio magistro darbo autorės nuomone, terminas „vaikų pornografija“ – kritikuotinas, nes iš esmės neatspindini šiuo nusikaltimu daromos žalos vaikui ir neretais atvejais gali būti painiojamas su suaugusiųjų pornografija, todėl remiantis tarptautinių organizacijų ir užsienio autorių išdėstytomis pozicijomis, rekomenduotina vartoti tikslesnius terminus tokius kaip „vaikų seksualinio išnaudojimo medžiaga“ bei „kompiuteriu sugeneruotos ar kitaip imituotos

vaikų seksualinio išnaudojimo medžiagos“. Siekiant išlaikyti galiojančių teisinių terminų nuoseklumą– rekomenduoti terminai šiame darbe nebus naudojami.

1.3. Baudžiamosios atsakomybės už disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, raida Lietuvoje

Galiojantis teisinis reglamentavimas Lietuvoje visiškai draudžia disponuoti pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas ar asmuo pateikiamas kaip vaikas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 3 d. nutartis), tačiau verta atkreipti dėmesį, kad tokios veikos kriminalizavimas yra palyginti naujas reiškinys.

1903 m. statuto 281 straipsnyje, galima įžvelgti pirmąsias pornografijos užuomazgas. Šiame straipsnyje buvo įtvirtinta, kad nusižengia tas, kuris laiko parduoti, parduoda, viešai rodo arba platina begėdiškus rašinius ar paveikslus (Žėkas, 2011, p. 95). Už tokia veiką asmuo buvo baudžiamas areštu nedaugiau nei trim mėnesiams arba bauda iki trijų šimtų rublių (Žėkas, 2011, p. 95). Tačiau, 1903 m. statuto 281 straipsnis tiesiogiai neišskyrė, kad begėdiškame turinyje vaizduojamas vaikas, todėl tikėtina, kad vaiko vaizdavimas buvo baudžiamas pagal bendrąją nuostatą.

1961m. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – 1961 m. BK) 242 straipsnis numatė atsakomybę už pornografinės medžiagos gaminimą, laikymą ir platinimą. 1998 m. liepos 2 d. įstatymu 224 straipsnis papildytas 2 dalimi, draudžiančia nepilnamečių (iki aštuoniolikos metų) išnaudojimą „spausdintiems leidiniams, atvaizdams, videofilmams, kino filmams ar kitiems pornografinio pobūdžio daiktams gaminti“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8(1), 25..., 1998). Pažymėtina, kad vaikų pornografijos atvejai buvo baudžiami pagal 1961 m. BK 242 straipsnio 1 dalį, kuri apimė visas pornografines medžiagas (Žėkas, 2011, p. 96)

Vėliau, 2000 m., buvo atliktas dar vienas pakeitimas, kuriuo 1961 m. BK 242 straipsnio 2 dalis pakeista į „vaikų iki 18 metų panaudojimas pornografiniams spausdintiems leidiniams, atvaizdams, videofilmams, kino filmams ar kitiems pornografinio pobūdžio daiktams gaminti arba šių daiktų pardavimas ar kitoks platinimas“. Taip pat šis straipsnis papildytas trečiąja dalimi, kurioje reglamentuota baudžiamoji atsakomybė už 2 dalyje numatytų pornografinio pobūdžio daiktų įgijimą ar laikymą (Respublikos baudžiamojo kodekso 232(1), 242..., 2000). Tuometinis reguliavimas už platinimo veiką numatė laisvės atėmimo bausmę iki ketverių metų ir bauda, o už įgijimą ir laikymą – laisvės atėmimą iki vienerių metų arba baudą. Tai buvo

pirmosios normos tiesiogiai kriminalizuojančios disponavimą vaikų pornografinio turinio dalykais.

Įsigaliojus naujam BK 2003 m. gegužės 1 d. pornografinio turinio disponavimą reglamentuojanti norma buvo įtvirtinta BK 309 straipsnyje, esančiame XX skyriuje „Nusikaltimai žmogaus dorovei“¹. BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalys reglamentavo atsakomybę už vaikų pornografinio turinio disponavimą. Antrojoje dalyje buvo nurodoma, kad „tas, kas turėdamas tikslą platinti pagamino ar įsigijo arba platino pornografinio turinio dalykus, kuriuose atvaizduotas vaikas“, o trečioje „tas, kas viešai demonstravo ar reklamavo pornografinio turinio dalykus arba įgijo ar laikė pornografinio turinio dalykus, kuriuose atvaizduotas vaikas, padarė baudžiamąjį nusižengimą“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo..., 2000). Atkreiptinas dėmesys, kad baudžiamoji atsakomybė už BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytą veiką, kildavo tik esant „tikslui platinti“. Be to, BK 309 straipsnio 3 dalyje buvo įtrauktos naujos veikos, tokios kaip „viešas demonstravimas“ ir „reklamavimas“, kurios anksčiau nebuvo apibrėžtos. Už BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką buvo numatyta bauda arba laisvės atėmimas iki dvejų metų, o už baudžiamąjį nusižengimą (3 dalis) – viešieji darbai arba bauda, arba laisvės apribojimas, arba areštas. Po naujojo BK įsigaliojimo 309 straipsnio normos, reglamentuojančios disponavimą vaikų pornografinio turinio dalykais, buvo peržiūrėtos ir pakeistos net penkis kartus.

2004 m. BK 309 straipsnio pavadinimas buvo pakeistas į „Disponavimas pornografinio turinio dalykais“². Taip pat, pakeistos ir BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalys, kurios numatė baudžiamąją atsakomybę už disponavimą vaikų pornografinio turinio dalykais. Po pakeitimo antrojoje dalyje numatyta, kad baudžiamoji atsakomybė kyla tam „kas pagamino, įsigijo, laikė, demonstravo, reklamavo ar platino pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas“, o trečiojoje „tas, kas demonstravo ar reklamavo pornografinio turinio dalykus, padarė baudžiamąjį nusižengimą“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162..., 2004). Pažymėtina, kad tokiu pakeitimu iš straipsnio antrosios dalies buvo pašalintas subjektyvusis požymis – „platinimo tikslas“, o baudžiamoji atsakomybė tapo taikytina ir tuomet, kai vaizduojamas ne tik realus vaikas, bet ir kai asmuo pateikiamas kaip vaikas. Be to už demonstravimo ir reklamavimo veikas sugriežtinta atsakomybė kvalifikuojant kaip nusikaltimus, taip pat šiuo pakeitimu numatyta ir baudžiamoji atsakomybė juridiniams asmenims. Už BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos padarymą numatyta bauda arba laisvės

¹ Verta pažymėti, kad dar galiojant 1961 m. BK, analogiška norma buvo priskirta X skyriui „Nusikaltimai visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai“

² Anksčiau straipsnis vadinosi „Pornografinių daiktų gaminimas ir platinimas“

atėmimu iki dviejų metų. Šiems pakeitimams įtakos turėjo tai, kad 2004 m. sausio 22 d. įstatymu Nr. IX-1974122 Seimas ratifikavo Konvenciją dėl elektroninių nusikaltimų, priimtą 2001 m. lapkričio 23 d Budapešte (Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl..., 2004)

2006 m. buvo atliktas dar vienas pakeitimas, kuriuo BK 309 straipsnis papildytas dar viena dalimi, t. y. „tas, kas turėdamas tikslą platinti, pagamino, įsigijo ar platino didelį kiekį pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150...,2006). Šiuo pakeitimu numatyti veika itin kvalifikuojantys požymiai „didelis kiekis“, „mažametis vaikas“ bei subjektyvusis požymis „tikslas platinti“. Pakeitimas atliktas įgyvendinant 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pagrindų sprendimą dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR) (Aiškinamasis raštas dėl BK...įstatymo pakeitimo, 2006)

2014 m. pakeitimu BK 309 straipsnio antroji dalis buvo papildyta alternatyviomis veikomis: „prieigos, pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis, įgijimu“ bei „siūlymu“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8..., 2012). Tokį pakeitimą lėmė 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu (Aiškinamasis raštas dėl BK...įstatymo pakeitimo, 2012). Vėlesniu, 2016 m. pakeitimu, BK 309 straipsnio 2 dalyje numatyta laisvės atėmimo bausmės trukmė padidinta nuo trijų iki ketverių metų bei įtraukta nauja alternatyvi veika „prieigos, prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, suteikimas, pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198..., 2015). 2024 m. ta pati straipsnio dalis papildyta arešto ir laisvės apribojimo bausmėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3,60..., 2024)

Nors Lietuvoje ilgą laiką disponavimas pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, nebuvo išskirta kaip atskira nusikalstama veika t. y. apėmė bendrą normą kartu ir su suaugusiais, pirmoji tiesiogiai baudžiamąją atsakomybę numatanti norma baudžiamajame kodekse buvo įtvirtinta tik 2000 m. Įsigaliojus naujam BK baudžiamajai atsakomybei kilti reikėjo nustatyti subjektyvųjį požymį – tikslą platinti, o demonstravimas ir reklamavimas buvo priskiriami prie baudžiamųjų nusižengimų. Vis dėlto, analizuojant šios nusikalstamos veikos kriminalizavimo raidą, įžvelgiama, kad ją reglamentuojančios teisės normos nuolat keitėsi, siekiant įgyvendinti tarptautinius ir Europos Sąjungos teisės aktus bei atsižvelgti į technologinę pažangą. Dabartinis reglamentavimas apima visą disponavimo

pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, grandinę – nuo įgijimo, laikymo iki platinimo.

2. DISPONAVIMAS VAIKŲ PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS. OBJEKTIVIEJI IR SUBJEKTIVIEJI POŽYMAI.

BK 2 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta viena iš pagrindinių baudžiamosios atsakomybės nuostatų – baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas „tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamajame įstatyme apibrėžtą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį“. Šis principas patvirtina, jog nusikalstamos veikos sudėtis yra vienintelis baudžiamosios atsakomybės pagrindas, taip užtikrinamas teisėtumas bei visų asmenų lygybė prieš įstatymą (Piesliakas, 2007, p. 9). Nusikalstamos veikos sudėtis „baudžiamajame įstatyme numatytų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių, kurie apibūdina pavojingą veiką kaip tam tikrą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, visuma. Nesant bent vieno iš šių požymių, nėra ir nusikalstamos veikos sudėties“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis). Dėl šios priežasties tiksli ir išsami kiekvieno konkretaus nusikalstamos veikos sudėties požymio analizė yra itin reikšminga užtikrinant teisingą kvalifikavimą. Todėl šioje dalyje bus analizuojami disponavimo vaikų pornografinio turinio dalykais nusikalstamos veikos objektyvieji ir subjektyvieji sudėties požymiai.

2.1. Objektas ir dalykas

Objektas. Baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai į kuriuos kėsিনamasi nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu, laikomi nusikalstamos veikos objektu (Švedas et al., 2019, p. 185). BK skyrių pavadinimai nurodo, kokios vertybės yra saugomos (Vosyliūtė, 2009, p. 28).

BK XLIV skyrius skirtas visuomenės dorovei apsaugoti, o jame numatytos nusikalstamos veikos laikomos pavojingomis šiai vertybei. Pasak V. Leskauskienės, dorovė yra viena iš svarbiausių dvasinės kultūros dalių, daranti įtaką žmogaus asmenybės formavimuisi, jo vertybėms ir sąmoningumui (Leskauskienės, 2006). Pažymėtina, kad „reguliuojant visuomeninius santykius, dorovė yra kaip priemonė, o individo gyvenime ji atlieka daug didesnę vaidmenį. Dorovės specifinės ypatybės daugiau apibūdina asmenybę negu visuomenę. Asmenybė turi daugiau laisvės ugdyti savo dorovingumą negu gerinti savo ekonominę ar politinę padėtį. Dėl to dorovė asmenybės gyvenime tam tikru mastu yra savitiksli“ (Farkas, 1985, p. 25). Ši baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, suprantama kaip elgesio taisyklės, nusistovėjusios visuomenėje pagal požiūrį į gėrį ir blogį, teisingumą, pareigą, garbę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 25

d. nutartis). Galima teigti, kad „dorovė – pagrindiniai gyvenimo visuomenėje principai ir normos, kurios formuoja asmenybę, reguliuoja elgesį ir prisideda prie visuomeninio stabilumo bei vystymosi“ (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas). Todėl BK 309 straipsnyje įtvirtintas disponavimas pornografinio turinio dalykais yra priešingas dorovei, nepriimtinas visuomenėje moralės, dorovės požiūriu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 14 d. nutartis).

Pritartina, jog pornografinio turinio disponavimas prieštarauja visuomenėje priimtoms dorovės normoms, tačiau situacija, kai disponuojama turiniu, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, kelia kur kas platesnį vertybinį klausimą. Tokiu atveju pažeidžiamos ne tik dorovinės nuostatos, bet ir vaiko, kaip ypatingos teisinės apsaugos reikalaujančio subjekto, interesai. Pažymėtina, kad BK 162 straipsnis, numatantis atsakomybę už vaiko išnaudojimą pornografijai, yra įtrauktas į XXIII skyrių – „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“, taip aiškiai akcentuojant saugomą teisinį gėrį – vaiką ir šeimą. Vis dėlto kyla klausimas, kodėl vaiką kaip vertybę akcentuojanti norma, reglamentuojanti disponavimą vaikų pornografinio turinio dalykais, įtraukta į kitą – XLIV – skyrių, skirtą visuomenės dorovės apsaugai. Analizuojant teismų praktiką matyti, kad taikant BK 162 straipnį, kartu gali būti taikoma ir BK 309 straipsnio 2 dalis, o tai tik dar labiau pabrėžia jų tarpusavio ryšį ir panašų saugomų vertybių pobūdį. Nors BK 309 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad pornografinio turinio dalykuose nebūtinai turi būti vaizduojamas realus vaikas, tačiau, kaip ir minėta anksčiau, tarptautinės organizacijos, tokios kaip „ECPAT“ (angl. End Child Prostitution, Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes), atkreipia dėmesį, kad net kompiuteriu sugeneruoti vaizdai ar turinys, kuriame suaugęs asmuo imituoja nepilnametį, daro neigiamą poveikį vaikų gerovei (ECPAT, 2021, 7p). Tokie vaizdai gali skatinti vaikų pornografinio turinio gamybą, didinti seksualinį susidomėjimą vaikais ir būti pasitelkiami vaikų viliojimo seksualinio išnaudojimo tikslais. Todėl dabartinis teisinis reguliavimas gali suponuoti mintį „kad vienu atveju vaiko pornografija yra nusikaltimas vaikui, o kitu atveju kėsিনamasi į visuomenės dorovę“ (Žėkas, 2011, p. 111).

Užsienio šalyse, pavyzdžiui, Ispanijoje, tiek vaikų pornografinio turinio dalykų disponavimas, tiek vaiko išnaudojimas pornografijai reglamentuojami viename skyriuje – „dėl nusikalstamų veikų, susijusių su prostitucija, seksualiniu išnaudojimu ir nepilnamečių tvirkinimu“ (Codice Penale, 1930). Prancūzijos baudžiamajame kodekse skyrius „seksualiniai nusikaltimai prieš nepilnamečius“ apima abi nusikalstamas veikas (Code pénal, 1990), o Vokietijoje šios veikos įtrauktos į „nusikaltimus seksualiniam

apsisprendimui“ (Strafgesetzbuch, 1998). Tokie pavyzdžiai suponuoja, kad šių veikų objektas sutampa, kadangi abu nusikaltimai tiesiogiai susiję su vaikų apsauga.

Magistro darbo autorės nuomone, disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas ar asmuo pateikiamas kaip vaikas reglamentavimas BK XXIII skyriuje – „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ būtų tinkamesnis. Toks sprendimas aiškiau pabrėžtų, kad pagrindinis šios teisės normos saugomas gėris – vaikas, jo teisės ir laisvės. Net ir netikro vaiko vaizdavimas pornografinėje medžiagoje pirmiausia kenkia vaiko, kaip pažeidžiamiausios visuomenės grupės, interesams, o ne dorovinėms normoms. Pažymėtina, kad tokio pobūdžio veika pažeidžia vaiko interesus, kurių apsaugą Lietuva yra įsipareigojusi užtikrinti vadovaudamasi tarptautiniais bei Europos Sąjungos teisės aktais.

Dalykas. Nusikalstamos veikos dalykas tai „konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos grėsmė“ (Švedas et al., 2019, p. 193). BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytos veikos atveju tai pornografinio turinio dalykai, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas (Abramavičius et al., 2010, p. 556)³.

Lietuvos teisės aktuose nėra pateikta, kas yra laikoma pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. Tačiau, Lietuvos teismų praktikoje nurodyta, kad šios BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytos veikos dalykas aiškiai apibrėžtas tarptautiniuose bei Europos sąjungos teisės aktuose⁴ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 3 d. nutartis). Todėl bendriausia prasme, kaip ir minėta anksčiau, pornografinio turinio dalykai, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas reiškia bet kokią ir bet kokia forma vaiko ar asmens atrodančio kaip vaikas, dalyvaujančio realioje ar imituojamoje akivaizdžiai seksualinėje veikloje, vaizdavimas arba vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais. Lietuvos teismų praktikoje taip pat nurodoma, kad nusikaltimo sudėties dalykas yra bet kokia forma išreikšti objektai/informacija, tai gali būti nuotraukos, garso ir vaizdo įrašai, įvairūs audiovizualiniai kūriniai, realybėje filmuota ar techninėmis priemonėmis sukurta medžiaga, pavyzdžiui, animaciniai, fantastiniai filmai, spektakliai ir panašiai. Taip akcentuojama, kad „asmens, atrodančio kaip vaikas“ sąvoka apima ne tik suaugusius asmenis, kurie įkūnija vaiko „rolę“ (Abramavičius et al., 2010, p.

³ Kaip ir minėta anksčiau, Lietuvos Respublikoje vaiku laikomas asmuo, neturintis 18 metų (Abramavičius et al., 2010, p. 556)

⁴ Kaip šiuose teisės aktuose suprantama vaikų pornografija aptarta skyriuje „1.2 Vaikų pornografijos sąvoka“

556), tačiau ir netikrus, pavyzdžiui kompiuteriu sukurtus vaizdus⁵ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 29 d. nutartis).

Be tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktų, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 37 dalyje pateikiama, kad „pornografinio pobūdžio informacija – informacija, kai atvirai ir detalai rodomas tikras ar suvaidintas lytinis aktas, lytiniai organai, tuštinimasis, masturbacija arba lytiniai iškrypimai (pedofilija, sadizmas, mazochizmas, zoofilija, nekrofilija ir kt.), ir tai yra pagrindinis tokios informacijos tikslas“ (Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 1996).

Kilus klausimams, ar medžiaga priskirtina pornografinio turinio kategorijai, baudžiamosiose bylose, gali būti skiriamas specialisto tyrimas, kurį atlieka žurnalistų etikos inspektoriatas. Pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 49 straipsnio 9 dalį prie šios tarnybos veikianti specialistų grupė analizuoja ir teikia išvadas dėl turinio priskyrimo pornografinio pobūdžio informacijai.

Apibendrinant galima teigti, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos dalykas – pornografinio turinio dalykai, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. Bendriausia prasme dalyką galima suprasti kaip bet kokia forma (pavyzdžiui, vaizdo, audio įrašai, spektakliai, nuotraukos (realios ar sukurtos technologijų pagalba) išreikšti objektai/informacija, kurioje seksualinėje scenoje vaizduojamas tikras arba imituotas vaikas. Nors ir nesant Lietuvos teisės aktuose įtvirtintai pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba pateikiamas kaip vaikas sąvokai, tai iš esmės netrukdo BK 309 straipsnio 2 dalyje normos taikymui, nes teismai remiasi tarptautiniuose ir Europos sąjungos teisės aktuose įtvirtintais apibrėžimais.

2.2 Objektyvioji pusė

Objektyviai nusikalstama veika - disponavimas pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, numatyta BK 309 straipsnio 2 dalyje, gali pasireikšti devyniomis veikomis: 1) pagaminimu, 2) įgijimu, 3) laikymu, 4) demonstravimu, 5) reklamavimu, 6) siūlymu 7) platinimu 8) prieigos įgijimu arba 9) suteikimu pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis. Kadangi šios veikos yra alternatyvios, baudžiamoji atsakomybė kyla ir tuo

⁵ Vaiko įvaizdį gali atspindėti šukuosena, apranga, elgesys ir panašiai, svarbiausia, kad vaizdas būtų panašumas į vaiką būtų pakankamas, kad „vartotoją“ suklaidinti (Abramavičius et al., 2010, p. 557)

atveju, jei įvykdyta bent viena iš jų. Todėl šioje dalyje atskirai bus aptariama kiekviena veika.

Pagaminimas – yra procesas, kurio metu sukuriamas arba pakeičiamas pornografinio turinio dalykas (pavyzdžiui, nufilmuojant, pagaminant nuotraukas, naudojant fotomontažą ir pan.) (Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2024 m. gruodžio 28 d. įsakymas). Šis procesas gali apimti įvairius veiksmus – pradedant fotografavimu ar filmavimu ir baigiant skaitmeniniais pakeitimais, kai nepilnamečio atvaizdas sukuriamas pasitelkiant fotomontažo metodus ar kitus įrankius⁶ (Abramavičius et al., 2010, p. 556). BK 309 straipsnio 2 dalyje vartojama ne „gaminimo“, o „pagaminimo“ sąvoka. Tai reiškia, kad baudžiamoji atsakomybė kyla ne dėl proceso, o dėl jo rezultato – kai faktiniu būdu yra pagaminamas bent vienas vaikų pornografinio turinio dalykas. Jei asmuo imasi veiksmų tokiai medžiagai sukurti, tačiau dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios, šis procesas nesibaigia užbaigtos formos, veika gali būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas pagaminti vaikų pornografinį turinį (pagal BK 22 straipsnį ir 309 straipsnio 2 dalį) (Abramavičius et al., 2010, p. 556.). Teismų praktika rodo, kad vaikų pornografinio turinio dalykai dažnai kuriami naudojant asmeninius išmaniuosius įrenginius, fiksuojant nepilnamečius seksualinio pobūdžio situacijose, ar net priverčiant vaikus patiems kurti tokio pobūdžio turinį pasitelkiant įtikinėjimą, grasinimus ar apgaulę (Kauno apygardos teismo 2019 m. balandžio 23 d. nuosprendis). Taip pat pastebima, kad ši medžiaga dažnai kuriama ne komerciniais, o asmeniniais tikslais, tačiau vėliau gali būti platinama. Svarbu pažymėti ir tai, kad už pagaminimą atsako visi asmenys prisidėję prieš šios veikos (gamintojas, filmuotojas, režisierius, operatorius ir pan.) (Abramavičius et al., 2010, p. 557).

Igijimas reiškia galimybę disponuoti pornografinio turinio medžiaga. Teisinėje doktrinoje igijimas dažnai apibrėžiamas kaip aktyvus veiksmas, kai asmuo perima ir gauna pornografinio turinio dalykus, pavyzdžiui, juos įsigyja už atlygį, išsaugo kompiuteryje, gauna kaip dovaną, mainais ar kitais būdais (Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2022 m. gruodžio 28 d. nuosprendis). Igijimas taip pat gali apimti neteisėtą informacijos pasisavinimą, pavyzdžiui, neteisėtą atsisuntimą, išsaugojimą ar perkėlimą į asmeninius duomenų laikmenis (USB, CD, DVD) arba skaitmenines saugyklas (Abramavičius et al., 2010, p. 556). Nusikalstama veika laikoma baigta nuo momento, kai asmuo tampa faktiniu pornografinio turinio dalyko valdytoju,

⁶ Pagaminimas gali apimti ne tik tiesioginį nepilnamečio vaizdavimą pornografinėje medžiagoje, bet ir antrinius veiksmus, tokius kaip vaizdo įrašų montavimas, fotografijų redagavimas, animuotų vaizdų kūrimas (Armanas Abramavičius ir kt., 43: 555). Dėl šiuolaikinių technologijų pažangos vaikų pornografinio turinio pagaminimas gali vykti be fizinio kontakto su nepilnamečiu – pakanka turėti jo atvaizdą ar balsą, kurie gali būti perdirbti ir pritaikyti pornografiniam kontekstui

nepriklausomai nuo to, koku būdu šią medžiagą įgijo. Svarbu pažymėti, kad baudžiamajai atsakomybei kilti nebūtina, jog įgijimas būtų susijęs su tolesniu šios medžiagos platinimu. Pakanka nustatyti faktą, kad asmuo neteisėtai įgijo bent vieną pornografinio turinio dalyką, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo, pateikiamas kaip vaikas (Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2022 m. gruodžio 28 d. nuosprendis). Analizuojant teismų praktiką pastebima, kad dažnai pastebima frazė „įgijo ir laikė“⁷.

Laikymas apima situacijas, kai asmuo turi pornografinio pobūdžio medžiagą, kurioje vaizduojami vaikai ar asmenys, pateikiami kaip vaikai, ir šią medžiagą saugo savo tiesioginėje dispozicijoje (Armanas Abramavičius et al., 2010, p. 557). Tai gali apimti tiek fizinį turinio saugojimą įvairiose vietose (pavyzdžiui. asmeniniuose namuose, transporto priemonėse, darbo aplinkoje ir kt.), tiek ir duomenų laikmenose, tokiuose kaip kompiuteriai, išmanieji įrenginiai, atminties kortelės ar kiti skaitmeniniai formatai (Šiaulių apygardos teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nuosprendis). Be to, laikymas, kaip ir įgijimas, dažnai siejamas su kitomis nusikalstamomis veikomis, tokiomis kaip pagaminimas ar įgijimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 3 d. nutartis). Baudžiamoji atsakomybė už laikymą gali kilti ir tokiu atveju, kai asmuo tiesiogiai neįgijo ar nesukūrė tokios medžiagos, tačiau ji atsidūrė jo žinioje ir jis turėjo realią galimybę ta medžiaga disponuoti. Tai gali apimti tokias situacijas, kai turinys laikomas bendrininkaujant su kitais asmenimis, kai dalijamasi prieiga prie neteisėto turinio, arba kai asmuo, gavęs tokią medžiagą, nesirūpina jos pašalinimu (Baudžiamoji byla Nr. 1-27-309/2021). Pažymėtina, kad vien tai, jog kaltinamasis neperžiūrėjo laikomos medžiagos arba jos aktyviai nenaudojo, nepaneigia atsakomybės – svarbiausias aspektas yra jos laikymas ir galimybė bet kada ją pasinaudoti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 3 d. nutartis). Kadangi laikymas yra trunkamoji nusikalstama veika, atsakomybė atsiranda nuo momento, kai asmuo įgyja galimybę disponuoti tokią medžiagą, ir išlieka tol, kol ji lieka jo dispozicijoje. Dėl šios priežasties net ir trumpalaikis turėjimas gali būti laikomas nusikalstama veika, nepriklausomai nuo to, ar asmuo ketino šią medžiagą platinti, ar tik saugoti ją asmeniniais tikslais.

Demonstravimas reiškia aktyvius kaltininko veiksmus, kuriais kitam asmeniui ar asmenų grupei suteikiama galimybė susipažinti su pornografinio turinio medžiaga (Abramavičius et al., 2010, p. 557). Tai gali apimti tiesioginį rodymą įvairiose fizinėse

⁷ Pavyzdžiui, „įgijo ir laikė“ pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojami vaikai (Vilniaus miesto apylinkės 2024 m. balandžio 9 d. nutartis), „įgijo ir laikė elektroninę bylą su pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas mažametis asmuo arba vaikas“ (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. sausio 24 d. nuosprendis), „diske išsaugojo (įgijo) bei laikė pornografinio pobūdžio vaizdo ir garso dokumentus“ (Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2025 m. sausio 21 d. nuosprendis)

laikmenose (pavyzdžiui, spausdintose nuotraukose, vaizdo kasečių įrašuose) arba skaitmeniniu formatu (pavyzdžiui, kompiuterio ekrane, mobiliajame įrenginyje) (Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2022 m. spalio 27 d. nuosprendis). Dėl technologijų pažangos demonstravimas gali būti atliekamas įvairiais būdais. Pornografinio turinio medžiaga gali būti demonstruojama per elektronines priemones, tokias kaip tiesioginės vaizdo transliacijos, failų dalijimosi platformos, socialiniai tinklai ar uždaros bendruomenės internetinėse svetainėse (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2024 m. liepos 18 d. įsakymas). Demonstravimas gali būti tiek viešas, kai turinys prieinamas neapibrėžtam asmenų ratui, tiek neviešas, kai jis rodomas konkrečiam asmeniui ar ribotai asmenų grupei⁸. Ši nusikalstama veika laikoma baigta nuo momento, kai pornografinio turinio dalykas pradamas rodyti arba kitaip pateikiamas susipažinimui, nepriklausomai nuo demonstravimo trukmės ar formos. Net ir laikinas pornografinio turinio rodymas laikytinas demonstravimo veiksmu, kuris užtraukia baudžiamąją atsakomybę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 21 d. nutartis). Baudžiamoji atsakomybė už šią veiką kyla neatsižvelgiant į tai, ar kaltininkas siekė materialinės ar kitokios asmeninės naudos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 14 d. nutartis)

Reklamavimas – informacijos apie konkretų pornografinio pobūdžio kūrinių pateikimas vienam asmeniui, grupei ar plačiajai visuomenei, siekiant paskatinti jį įsigyti ar peržiūrėti. Tai gali būti atliekama įvairiomis priemonėmis, įskaitant, bet neapsiribojant, tiesioginį ar netiesioginį turinio pristatymą. Svarbu pažymėti, kad reklamavimas gali būti vykdomas nepriklausomai nuo to, ar kartu yra demonstruojamos tam tikros pornografinio turinio kūrinio dalys (Abramavičius et al., 2010, 557). Nėra būtina, kad reklamoje būtų tiesiogiai atskleista, jog joje siūlomas pornografinio pobūdžio turinys ar kad vaizduojamas vaikas. Pakanka, kad reklaminis pranešimas ar jo pateikimo būdas sudarytų pagrindą manyti, jog siūlomas turinys gali būti susijęs su tokio pobūdžio informacija (Abramavičius et al., 2010, p. 557).

Atkreiptinas dėmesys, kad demonstravimas ir reklamavimas gali būti vertinamos kaip veiklos, glaudžiai susijusios su pornografinio turinio platinimu (tarsi pirminės turinio sklaidos formos, kuriomis siekiama sudominti, sužadinti susidomėjimą ar sukurti poreikį, kuris vėliau gali lemti tokio pobūdžio medžiagos perdavimą kitiems asmenims). Tikėtina, kad šių veikų atskyrimas gali suponuoti, jog platinimas apima iš pažiūros slaptą veikimą, ribotam asmenų ratui, o demonstravimas ar reklamavimas dažniausiai pasižymi

⁸ Vienoje byloje disponavimas pasireiškė patalpinimu į socialinę platformą "Discord", kurioje pateikta informacija yra pornografinio pobūdžio, o būtent kurioje atvirai ir detalai rodomi lytiniai organai, tokiais savo veiksmais jis viešai demonstravo pornografinio turinio dalyką neapibrėžtam "Discord" vartotojų skaičiui. (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2024 m. liepos 18 d. įsakymas).

„atvirumu“ ir „dideliu mastu“ (Žėkas, 2011, p. 148). Šio darbo autorės nuomone, su tokiu požiūriu galima sutikti tik iš dalies. Nors reklamavimas ir demonstravimas gali pasižymėti viešumu bei dideliu mastu, tačiau šiuolaikinės technologijos, taip pat leidžia greitai ir plačiai paskleisti turinį ir platinimo metu.

Siūlymas apibūdinamas kaip veiksmai, kuriais asmuo skatina, ragina ar įtikina arba tiesiog rodytas su tikslu priversti įsigyti ar peržiūrėti, nurodydamas konkrečius jo tipus, galimus perdavimo/pardavimo būdus, laiką ar kitokias aplinkybes, kad kitas asmuo gautų pornografinio pobūdžio turinį. Vis dėlto kyla pagrįstų abejonių, ar siūlymo ir reklamavimo kaip atskirų veikų kriminalizavimas nėra perteklinis. Siūlymas ir reklamavimas gali būti suprantami kaip tapatūs veiksmai. Abejomis veikomis iš esmės siekiama to paties tikslo – sužadinti susidomėjimą ir paskatinti kitą asmenį įsigyti atitinkamą turinį. Tiek siūlymas, tiek reklamavimas reiškia tam tikrą paskatą, kuri gali lemti pornografinio turinio dalykų įsigijimą ar jų peržiūrą. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos siūlymo veikos kriminalizavimas galėtų būti laikomas pakankamu – jis potencialiai apima ir reklamavimo veiką.

Platinimas suprantamas kaip pornografinio turinio daiktų atlygintinis arba neatlygintinas perdavimas kitam asmeniui (Abramavičius et al., 2010, p. 555). Platinama gali būti tiek fiziškai įteikiant, dovanojant, parduodant, paliekant tam tikroje vietoje arba siunčiant paštu ir pan., tiek pasinaudojant telefoniniu arba kompiuteriniu ryšiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis). Vaikų pornografinio turinio platinimas gali apimti tiek materialios formos medžiagos perdavimą (pavyzdžiui, nuotraukų ar vaizdo įrašų įrašytų į fizines laikmenas), tiek ir skaitmeninį dalijimąsi – išsiunčiant el. paštu, dalijantis per socialinius tinklus, talpinant turinį interneto svetainėse ar perduodant per užšifruotas ryšio platformas. Svarbu pažymėti, kad ši nusikalstama veika laikoma baigta nuo pat momento, kai asmuo inicijuoja platinimo procesą, nepriklausomai nuo to, ar kitas asmuo faktiškai gavo ir peržiūrėjo šią medžiagą (Abramavičius et al., 2010, p. 556).

Prieigos, pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis, įgijimas. Šios veikos kriminalizavimo tikslas – apimti situacijas, kai asmuo žiūri vaikų pornografiją internetinėse svetainėse, tačiau tokie failai nėra atsisiunčiami ar išsaugomi, todėl tradicine prasme ši medžiaga nėra nei įgyjama, turima.

Prieigos, pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis, suteikimas reiškia asmens veiksmus, kurie suteikia kitiems asmenims galimybę pasiekti ar naudotis tokio pobūdžio medžiaga (Panevėžio apylinkės teismo 2019 m. spalio 30 d. nuosprendis). Tai gali apimti, pavyzdžiui, prisijungimo duomenų

perdavimą prie interneto svetainių, kuriose talpinama draudžiama informacija. Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėjant teismų praktika pastebėta, kad kyla neaiškumų atribojant šią veiką nuo platinimo. Pavyzdžiui, vienoje byloje buvo nustatyta, kad asmuo naudodamasis programa „zemule“ (t. y. išsisaugodamas vaizdo įrašus ir taip pasidalindamas nuoroda į juos) suteikė prieigą prie pornografinio turinio dalykų, kuruose vaizduojamas vaikas iki 18 metų, ir tokiu būdu išplatino didelį kiekį pornografinio turinio dalykų (1 vaizdo įrašą išplatino 82 kartus ir dar vieną vaizdo įrašą – 32 kartus (Panevėžio apylinkės teismo 2019 m. spalio 30 d. nuosprendis). Šiuo atveju kyla klausimas, ar prieigos suteikimas gali būti traktuojamas kaip platinimas. Europos Tarybos konvencijos bei Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kurių pagrindu buvo kriminalizuotas prieigos suteikimas prie vaikų pornografinio turinio dalykų naudojant informacines technologijas, aiškiai neduoda pagrindo tapatinti šios veikos su platinimu. Tai ypač svarbu šiuolaikinėje skaitmeninėje erdvėje, kur automatizuoti procesai (pvz., failų dalijimosi programos) leidžia kitiems asmenims be tiesioginio naudotojo veikimo pasiekti jo įrenginyje esančius failus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 20 d. nutartis)

Apibendrinant galima teigti, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos alternatyvios veikos t. y. pagaminimas, įgijimas, laikymas, demonstravimas, reklamavimas, siūlymas, platinimas ir prieigos įgijimas ar suteikimas pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis atspindi siekį užkirsti kelią pornografinio turinio, kuriame vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, disponavimui įvairiais būdais. Tačiau kyla keli probleminiai aspektai. Pirma, siūlymo ir reklamos tikslai yra itin panašūs – tiek viena, tiek kita veikla siekiama pritraukti dėmesį ir sudominti, todėl diskutuotina, ar šių veikų atskyrimas nėra perteklinis. Antra, nors teisinis reglamentavimas atskiria prieigos suteikimo ir platinimo veikas, tačiau teismų praktikoje pastebima, kad prieigos suteikimas neretai tapatinamas su platinimu.

2.3 Subjektas

Subjektas apima tam tikrų požymių visumą, t. y. asmenį, padariusį nusikalstamą veiką (tai – subjektas siaurąja prasme), baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribą, pakaltinamumą, taip pat ir galimus specialiuosius požymius (Švedas et al., 2019, p. 174–175). Subjektas – tai kiekvienai nusikalstamai veikai būdingas būtinas sudėties elementas (Švedas et al., 2019, p. 174–175). BK 13 straipsnis numatomos dvi amžiaus ribos, nuo kurių asmeniui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Bendroji riba – 16

metų, kai asmuo gali atsakyti už visas padarytas nusikalstamas veikas bei 14 metų amžiaus riba, taikoma tik išimtiniais atvejais, kai padaromos įstatyme nurodytos tyčinės ir labai pavojingos veikos, tokios kaip nužudymas, sunkus sveikatos sutrikdymas ar seksualiniai nusikaltimai. Atsižvelgiant į tai, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas ar pateikiamas kaip vaikas asmuo nusikalstama veika nėra tarp BK 13 straipsnio 2 dalyje numatytų veikų, už kurias atsakomybė kyla nuo 14 metų, galima teigti, kad asmuo už BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytą nusikalstamą veiką, traukiamas atsakomybėn sulaukęs 16 metų amžiaus.

Nors numatyta, kad baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais kyla asmeniui, kuris yra pakaltinamas (Abramavičius et al., 2010, p. 555), svarbu pažymėti, kad asmeniui, pripažintam ribotai pakaltinamam ir padariusiam baudžiamąjį nusižengimą ar neatsargų, nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, taip pat gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Tokiu atveju teismas gali švelninti bausmę pagal BK 59 straipsnį arba atleisti asmenį nuo atsakomybės, taikydamas BK 67 straipsnyje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ar BK 98 straipsnyje įtvirtintas priverčiamąsias medicinos priemones (BK 18 straipsnio 2 dalis). Kadangi BK 309 straipsnio 2 dalyje nurodyta veika – disponavimas pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas ar pateikiamas kaip vaikas asmuo – kvalifikuojama kaip apysunkis nusikaltimas⁹, galima teigti, kad baudžiamoji atsakomybė už šios veikos padarymą gali būti taikoma ir ribotai pakaltinamam asmeniui. Pavyzdžiui, vienoje byloje atsakomybę lengvinančiomis aplinkybėmis laikytina buvo tai, kad kaltinamasis pripažino padaręs nusikalstamas veikas, nuoširdžiai dėl jų gailisi, taip pat tai, jog nusikaltimų padarymo metu jis buvo ribotai pakaltinamas, t. y. dėl savo psichinės būklės gebėjo tik iš dalies suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti. (Alytaus rajono apylinkės teismo 2019 m. balandžio 18 d. įsakymas). Todėl galima teigti, kad už šią nusikalstamą veiką baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tiek pakaltinamas, tiek ribotai pakaltinamas asmuo.

Be to, pažymėtina, jog disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas ar asmuo pateikiamas kaip vaikas, veika gali būti vykdoma ir bendrininkaujant. Bendrininkavimas – kelių asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką, juos sieja veiksmų bendrumas, išankstinis susitarimas bei bendrą tyčią (BK 24 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 14 d. nutartis). Pavyzdžiui, vienoje byloje nustatyta, kad du asmenys, norėdami pasipelnėti iš

⁹ Pagal BK 11 straipsnio 4 dalį, tai yra nusikaltimas, už kurį skiriama bausmė nuo daugiau nei trejų metų, bet ne daugiau nei šešerių metų laisvės atėmimo

prostitucijos, įkalbinėjo nepilnametes, joms siūlydami atlygį už nuotraukas ir taip pasinaudodami jų patiklumu, nebranda bei bloga materialine padėtimi, jas fotografavo t. y. pagamino pornografinio turinio dalykus, kuriuos vėliau laikė savo kompiuteriuose (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gegužės 13 d. nuosprendis). Todėl galima teigti, kad disponavimas pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas ar asmuo pateikiamas kaip vaikas, gali būti vykdomas ne tik individualiai, bet ir bendrininkaujant – kai nusikalstama veika padaroma kelių asmenų bendromis pastangomis, esant išankstiniam susitarimui ir bendros tyčios požymiams

Pažymėtina ir tai, jog remiantis BK 309 straipsnio 5 dalimi, BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos subjektu gali būti ir juridinis asmuo. BK 20 straipsnyje nurodoma, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė remiasi fizinio asmens atsakomybe, nes juridinis asmuo atsako tik tada, kai fizinis asmuo, veikiantis jo naudai ar interesais, padaro nusikalstamą veiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis). Todėl svarbu nustatyti, ar fizinis asmuo veikė tik dėl asmeninės naudos, ar buvo susijęs su juridiniu asmeniu ir jo tikslais. Jei fizinis asmuo veikė savarankiškai, juridinis asmuo negali būti laikomas atsakingu. Teisminėje praktikoje taip pat pabrėžiama, kad juridinio asmens atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens kaltės. Juridinis asmuo atsako tik tada, kai nustatomas ryšys su nusikalstama veika ir aiški jo kaltė, kuri turi būti įrodyta teisme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis).

Apibendrinant galima teigti, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto nusikaltimo subjektais gali būti pakaltinami ar ribotai pakaltinami, sulaukę 16 metų asmenys, veikę tiek pavieniui, tiek bendrininkaujant bei juridiniai asmenys.

2.4. Subjektyvioji pusė

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn jo kaltumas turi būti įrodytas įstatymų nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Todėl vienas pagrindinių tikslų, nagrinėjant baudžiamąsias bylas yra nustatyti subjektyvųjį elementą – kaltę, kuri baudžiamajoje teisėje turi būti nustatoma kiekvienu konkrečiu atveju, o ne preziumuojama (Prapiestis, J., Prapiestis, D., 2016, p. 59). Svarbu ne tik kaltininko prisipažinimas/nepriipažinimas dėl nusikalstamos veikos padarymo, bet ir turi būti išsiaiškinama, kaip jis suvokė ir vertino savo daromų veikų pobūdį, kokios paskatos lėmė

nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika siekta (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 29 d. nutartis).

BK 309 straipsnio 2 dalyje numatyta nusikalstama veika gali būti padaroma tik tiesiogine tyčia (Ambramavičius et al., 2010, p. 555). Tai reiškia, kad asmuo suprato, jog seksualiniais tikslais gamina, įsigyja, laiko, demonstruoja, reklamuoja, siūlo, platina pornografiją, kurioje iš tikrųjų arba apsimestinai vaizduojamas vaikas, įgyja ar suteikia prieigą prie tokio pobūdžio pornografinio turinio dalykų, ir nori taip veikti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 20 d. nutartis). Pažymėtina, kad BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytai nusikalstamai veikai tikslas ir motyvai nėra būtini subjektyviosios pusės požymiai ir jų įrodinėti nereikia (Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2022 m. spalio 27 d. nuosprendis).

Asmuo atlikdamas bet kuriuos BK 309 straipsnio 2 dalyje nurodytus veiksmus, turi suprasti, kad pornografiniame turinyje vaizduojamas vaikas. Kaip ir minėta anksčiau, apie esamą ar apsimestinį vaiką galima suprasti iš jo kūno savybių, šukuosenos, drabužių, elgesio savybių (t. y. kad panašumas turi būti pakankamas, kad vartotojas galėtų būti suklaidintas) (Abramavičius et al., 2010, p. 556). Net ir nesant tiesioginės turinio peržiūros, apie galimą vaikų pornografinio pobūdžio dalyką turėtų suvokti iš tam tikrų išorinių požymių, pavyzdžiui, vaizdo įrašų ar failų pavadinimai¹⁰, kurie gali aiškiai nurodyti neteisėto turinio pobūdį.

Tai, kad nusikalstama veika yra tyčinio pobūdžio, gali būti nustatyta atsižvelgiant ir į tai, kad ji yra pasikartojanti, arba į tai, kad nusikalstama veika buvo padaryta pasinaudojus mokama paslauga. Vienoje byloje buvo nustatyta, kad tyčios turinį rodė tai, jog draudžiamą turinį, kuriuose vaizduojami vaikai, asmuo siuntėsi ilga laiką, pakartotinai (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis). Pakartotinumas taip pat gali pasireikšti kai asmuo supratęs, jog viena iš jo paskyrų užblokuota būtent dėl pornografinio turinio dalykų, susikuria naują, kurią taip pat naudoja pornografinio turinio vaizdams (Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2025 m. sausio 23 d. įsakymas).

Analizuojant teismų praktiką, pastebima, jog dažnai kyla klausimų dėl kaltės nustatymo tais atvejais, kai nusikalstama veika pasireiškia prieigos prie BK 309 straipsnio 2 dalyje nurodyto draudžiamo turinio įgijimu ar suteikimu, naudojantis informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis techninėmis priemonėmis. Pavyzdžiui, vienoje byloje nustatyta, kad asmuo, naudodamasis interneto programėlėmis, įgijo ir suteikė prieigą prie

¹⁰ Tokie kaip: „Dad And Daughter Alone At Home – Eroprofile“, „13yo Sophie Michelle (pedo fantasy)“, „Beautiful Little Angels (Pedo fantasy)“ (Nr. e1-585-1150/2024). [„Tėtis ir dukra vieni namie – erotinis profilis“, „trylikos metų Sofija Mišelė (pedofilo fantazija)“, „Gražūs, maži angelai (pedofilo fantazija)“] (Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2024 m. balandžio 2 d. baudžiamasis įsakymas)

pornografinio turinio, kuriame vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. Teismas konstatavo, jog byloje surinktų įrodymų visuma tik patvirtino faktą, kad prieiga prie minėto turinio buvo suteikta pasitelkus mobilųjį telefoną. Tačiau tai savaime nesudaro pagrindo teigti, kad būtent šis asmuo, o ne koks nors kitas, turėdamas tikslą taip veikti, įgijo ir laikė pornografinio turinio dalykus. Be to, nebuvo nustatyta tiesioginės tyčios, taip pat – aiškaus valios momento. Iš kaltinamojo parodymų nustatyta, kad jis tinkamai nesuvokė savo mobiliajame telefone įdiegtų programų veikimo principo (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. balandžio 27 d. nuosprendis). Nagrinėjant tokius atvejus tai pat pažymima, kad jei asmuo ieškodamas internete teisėtų vaizdų (pvz., suaugusiųjų asmenų pornografijos), nesant pavadinimuose nuorodų, jog bus vaizduojamas vaikas arba asmuo kaip vaikas, gali atsitiktine tvarka internetu atsisiųsti vaizdą ir pamačius, kad jame yra uždrausti daiktai, jį išjungti, jo toliau nežiūrėti, tačiau telefono sistemoje tokie atlikti veiksmai bus užfiksuoti (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. balandžio 27 d. nuosprendis).

Kaip ir minėta anksčiau, inkriminuojant priegos įgijimą ar suteikimą, naudojantis informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis techninėmis priemonėmis, prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, pasitaiko atvejų kai ši veika inkriminuojama kartu su platinimu. Pažymima, kad pornografinė medžiaga gali tapti prieinama kitiems asmenims automatiškai, per failų dalijimosi programą, todėl nenustatyti vartotojai ją atsisiunčia patys, turėdami prieigą prie šios medžiagos. Tokie veiksmai, jei būtų atlikti tyčia, galėtų būti kvalifikuojami kaip priegos prie pornografinio turinio dalykų suteikimas pasinaudojant informacinėmis technologijomis, tačiau ne kaip platinimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 20 d. nutartis).

Taigi, BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos subjektyvioji pusė pasireiškia tiesiogine tyčia, t. y. asmuo suvokia, kad pornografinio turinio dalykuose vaizduojamas vaikas, ir sąmoningai, atlikdamas šiame straipsnyje numatytus alternatyvius veiksmus, supranta jų pavojingą pobūdį bei nori taip veikti.

2.5. Veika kvalifikuojantys požymiai

Pagal BK 309 straipsnio 3 dalį baudžiamoji atsakymė kyla tam, kas turėdamas tikslą platinti pagamino ar įsigijo arba platino didelį kiekį pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas. BK 309 straipsnio 3 dalyje numatyta itin kvalifikuota sudėtis.

Šią veiką kvalifikuoja trys požymiai: „didelis kiekis“, „tikslas platinti“, ir „mažametis vaikas“. Mažamečiu vaiku Lietuvos Respublikoje laikomas asmuo jaunesnis nei 14 metų¹¹ (BK 141 straipsnis). Terminas „didelis kiekis“ įstatyme aiškiai neapibrėžtas, todėl kiekvienu atveju vertinama individualiai – pagal įgytos, pagamintos ar platintos medžiagos apimtį (tai gali būti įvairūs diskai, nuotraukos, vaizdo įrašai ar pan.) bei kitas bylos aplinkybes, taip pat remiantis teismų praktika analogiškose bylose (Abramavičius, et al., 2010, p. 558). Teismų praktikoje išvelgiama, kad šis kriterijus interpretuojamas labai nevienodai – kaip didelis kiekis buvo pripažinta tiek 29, tiek 3100 failų. Toks lankstus požiūris gali būti vertinamas teigiamai, nes suteikia teismams galimybę atsižvelgti į individualias bylos aplinkybes, o ne laikytis griežtai nustatyto skaičiaus. Tačiau tuo pačiu tai kelia ir tam tikrų problemų, nes vertinamasis kriterijus „didelis kiekis“ ypač pornografijos kontekste yra neaiškus ir sunkiai pritaikomas, nes skirtingos medžiagos (nuotraukos, vaizdo įrašai) gali labai skirtis savo apimtimi ir pobūdžiu (komiteto išvada dėl...įstatymo pakeitimo, 2006). Taigi, BK 309 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos veikos dalykas – didelis kiekis pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas.

Norint kvalifikuoti veiką pagal BK 309 straipsnio 3 dalį, būtina nustatyti ir subjektyviosios pusės požymį – tikslą platinti (išskyrus patį platinimą). Kaltininkas pagamindamas arba įsigydamas didelį kiekį pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas, turi tikslą nurodytus dalykus perduoti, parduoti, persiųsti, padovanoti ir pan (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 20 d. nutartis). Praktikoje įrodinėjant šį tikslą neretai kyla sunkumų. Pavyzdžiui, vienoje byloje konstatuota, jog asmuo laikė pornografinio turinio medžiagą, kurioje vaizduojamas mažametis, savo kompiuteryje, o dalį atsisiųstų failų išsiuntė kitiems, nenustatytiems asmenims¹². Tačiau kaltinamasis naudojo programą „emule“, kurios veikimo principas grindžiamas siuntimo/dalinimo funkcija (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 21 d. nuosprendis). Kitoje byloje taip pat konstatuota, kad pasinaudodamas informacinėmis ir ryšių technologijomis, įsigijo ir platino didelį kiekį pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojami vaikai (Kauno apylinkės teismo 2017 m. balandžio 25 d. nuosprendis). Kitose panašiose bylose teismas taip pat konstatavo, kad programos

¹¹ Vaikas bendriausia prasme suprantamas, kaip asmuo iki 18 metų, tačiau taip pat gali būti suprantamas kaip nepilnametis (14 – 18 m.) ir mažametis (iki 14 m.)) (BK 271 straipsnis; BK 141 straipsnis)

¹² Byloje konstatuota, jog „Akivaizdu, kad S. Š. pornografinio turinio failus palikdamas talpykloje, iš kurios kiti vartotojai galėjo juos parsisiųsti, sąmoningai, tyčia pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojami mažamečiai vaikai, įsigijo turėdamas tikslą platinti bei juos platino dideliu kiekiu. Platinimas pasireiškė suteikimu galimybės kitiems vartotojams parsisiųsti pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojami mažamečiai vaikai“ (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 21 d. nuosprendis)

naudojimas, kuriame yra automatinė dalijimosi funkcija, laikytinas platinimu (Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2022 m. lapkričio 16 d. nuosprendis; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 30 d. nuosprendis). Tačiau, kaip ir minėta anksčiau, tokių programų naudojimas nebūtinai reiškia platinimą tyčia – kartais medžiaga tampa prieinama kitiems vartotojams automatiškai, be asmens tiesioginio ketinimo ją platinti. Todėl, tokie veiksmai kvalifikuotini kaip prieigos suteikimas, bet ne kaip platinimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 20 d. nutartis). BK 309 straipsnio 3 dalies subjektyvioji pusė – tiesioginė tyčia.

Pažymėtina, kad BK 309 straipsnio 3 dalyje vartojamas terminas „įsigijimas“, kai tuo tarpu 2 dalyje – „įgijimas“. Neaišku, ar įstatymų leidėjas tokiu formuluočių skirtumu siekė perteikti skirtingą teisinę reikšmę, ar tai tėra stilistinis netikslumas. Galima kelti prielaidą, kad priesaga –si žodyje „įsigijimas“ galėtų reikšti veiksmą savo naudai ar įgijimą atlygintinai, tačiau tai nėra aiškiai įtvirtinta.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad itin kvalifikuota sudėtis, numatyta BK 309 straipsnio 3 dalis formuluojama kaip pornografinio turinio, kuriame vaizduojami mažamečiai vaikai, platinimas arba įsigijimas ar pagaminimas, bet tik turint tikslą platinti. Šios veikos dalykas – didelis kiekis pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas. Veika pasireiškia įsigijimu ar pagaminimu (kai numatytas subjektyviosios pusės požymis – tikslas platinti) arba platinimu. Subjektyvioji pusė – tiesioginė tyčia, t. y. asmuo pagamina ar įsigija didelį kiekį pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis vaikas, turėdamas tikslą platinti ar platina tokį turinį ir nori taip elgtis.

3. BAUSMĖS UŽ DISPONAVIMĄ VAIKŲ PORNOGRAFINIO TURINIO DALYKAIS

Teisės normų kūrėjas, formuluodamas privalomas elgesio taisykles ir siekdamas užtikrinti jų veiksmingumą, už numatytus pažeidimus nustato prievartos priemonės – sankcijų taikymą už taisyklių nesilaikymą. (Lastauskienė et al., 2020, p. 88). BK 41 straipsnyje nurodoma, kad bausmė – tai valstybės sankcionuota priemonė, kurią teismas paskiria asmeniui už nusikalstamą veiką. Jos tikslas – užkirsti kelią nusikaltimams, nubausti pažeidėją, apriboti galimybes pakartoti nusikalstamą elgesį ir skatinti laikytis įstatymų jau atlikus bausmę. Be to, tokiu būdu įgyvendinamas ir teisingumo principas.

Pagal BK 42 straipsnio 1 dalį, asmeniui, padariusiam nusikaltimą, gali būti paskirtos šios bausmės: 1) viešieji darbai; 2) bauda; 3) laisvės apribojimas; 4) areštas; 5) terminuotas laisvės atėmimas; 6) laisvės atėmimas iki gyvos galvos. BK 309 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad asmeniui, padariusiam atitinkamą nusikalstamą veiką, gali būti skiriama bauda, laisvės apribojimas, areštas arba laisvės atėmimas iki ketverių metų. Be to už BK 309 straipsnio 3 dalyje numatytą veiką gali būti paskirta tik laisvės atėmimo bausmė iki penkerių metų. Už BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą negali būti skiriami viešieji darbai ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

Siekiant išanalizuoti kokios bausmės yra skiriamos už BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytas nusikalstamas veikas bei su kokiais iššūkiais jų skyrimo susiduria teismai buvo pasirinkta įvertinti 27 (20 – 309 straipsnio 2 dalis ir 7 – 3 dalis) (atsitiktine tvarka pasirinktų) teismų nuosprendžių (2016 – 2025 m.). Pažymėtina, jog kartu su BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytomis veikomis dažnai kvalifikuojamos ir kitos veikos, tokios kaip vaiko išnaudojimas pornografija (BK 162 straipsnis), jaunesnio negu 16 metų asmens tvirkvinimas (BK 153 straipsnis), išžaginimas (BK 149 straipsnis) ir pan., tokiose situacijose bausmės už kiekvieną veiką yra paskiriamos atskirai, o po to – bendrinamos ir paskiriama galutinė bausmė (Piesliakas, 2008, p. 11). Šiame magistro darbe, analizuojant bausmių skyrimą, buvo vertinamos tik konkrečios bausmės, paskirtos už BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytas veikas.

Pirmiausia, išnagrinėjus 20 teismų nuosprendžių už BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytą nusikalstamą veiką, iš jų 13 asmenų buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė, kurios trukmė siekė nuo 6 mėnesių iki 2 metų ir 8 mėnesių. Iš šių 13 atvejų 3 asmenims paskirta 6 mėnesių, 4 – 9 mėnesių, 1 – 10 mėnesių, 1 – 1 metų ir 4 mėnesių, 1 – 1 metų ir 8 mėnesių, 2 – 2 metų ir 1 – 2 metų ir 8 mėnesių laisvės atėmimo bausmės. Likusiais 7 atvejais buvo paskirtos baudos, kurios siekė nuo 45 iki 102 MGL. Konkrečiai, 1 asmeniui

skirta 45 MGL, 1 – 50 MGL, 2 – 68MGL, 2 –100 MGL, 1 – 102 MGL bauda. Pažymėtina, kad arešto ir laisvės apribojimo bausmės yra naujos, t. y. įsigaliojo nuo 2025 metų vasario 2 dienos, todėl teismų nuosprendžių, kuriuose jas taikytų kol kas nėra.

Nagrinėjant teismų nuosprendžius, pastebėta, kad pavyzdžiui, vienoje iš bylų kaltinamasis buvo nubaustas už dviejų veikų numatytą BK 309 straipsnio 2dalies padarymą, t. y. pagamino ir laikė, bei įgijo ir laikė pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. Pažymėtina, kad asmuo pagamino 2 pornografinio turinio dalykus filmuodamas ir fotografuodamas savo atliekamus veiksmus su mažamete. Tas pats kaltinamasis vėliau naudodamasis internetinėmis programėlėmis įgijo ir laikė 123 pornografinio turinio dalykus. Šios dvi veikos prieš bausmės bendrinimą buvo kvalifikuojamos atskirai, t. y. už pirmąją veiką (pagaminimą ir laikymą) kaltinamajam buvo skirtas laisvės atėmimas 6 mėnesiams, o už antrąją – įgijimą ir laikymą – laisvės atėmimas 1 metams ir 8 mėnesiams (Panevėžio apygardos teismo 2018 m. sausio 8 d. nuosprendis).

Kitoje byloje kaltinamasis išnaudodamas penkias nepilnametes ir vieną mažametę pagamino ir laikė pornografinio turinio dalykus. Tuose vaizdo įrašuose ir nuotraukose pavaizduoti atliekami veiksmai labai panašūs į prieš tai aptartoje byloje, tačiau pažymėtina, kad pagamintų pornografinio turinio dalykų buvo daugiau. Kaltinamasis taip pat įgijo ir laikė „daug“ pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, t. y. iš internetinių svetainių įsigijo vaizdo įrašus bei nuotraukas ir jas laikė savo kompiuterio kietajame diske. Šiuo atveju atskirai kvalifikuojant su kiekviena nepilnamete ir mažamete pagamintus ir laikytus pornografinio turinio dalykus, nuspręsta už pagaminimą ir laikymą pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojama mažametė ir nepilnametės skirti po 1 metų laisvės atėmimo bausmę, o už įgijimą ir laikymą pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojami nenustatyti vaikai – 3 mėnesius laisvės atėmimo (Kauno apygardos teismo 2019 m. balandžio 23 d. nuosprendis).

Svarbu pažymėti, jog pirmuoju atveju skiriant bausmę už „įgijimą ir laikymą“ bei „pagaminimą ir laikymą“ pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai, teismas atsižvelgė į tai, jog kaltinamasis neteistas, nebaustas, dirbantis, be to į atsakomybę lengvinančią aplinkybę (nuoširdžiai gailisi) ir į tai, kad nėra atsakomybę sunkinančių aplinkybių, o antruoju atveju skiriant bausmę į tai, kad atsakomybę lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių nenustatyta, asmuo baustas administracine tvarka, nusikaltimai daryti ilgą laiką. Dar vienas aspektas, jog tiek vienu, tiek kitu atveju įgytų pornografinio turinio dalykų buvo „daug“ (t. y. pirmuoju atveju 123,

o antruoju nurodoma, kad „daug“), be to medžiagoje vaizduojami ir mažamečiai, ir nepilnamečiai. Todėl iš šių dviejų pavyzdžių pastebima, kad alternatyviosios veikos numatytos BK 309 straipsnio 2 dalyje ne visuomet gali turėti įtakos bausmės skyrimui, atsižvelgiant į tai, kad pirmuoju nagrinėtu atveju už pagaminimą ir laikymą skirta trumpesnė laisvės atėmimo bausmė, nei už įgijimą ir laikymą, o lyginant abu atvejus taip pat pastebima, kad už įgijimą ir laikymą gali būti skirta griežtesnė bausmė, nei už pagaminimą. Pastebima ir tai, jog bausmės dydis (laisvės atėmimo bausmės trukmė) už įgijimą ir laikymą, lyginant panašius atvejus („didelis kiekis“ bei vaizduojami mažamečiai ir nepilnamečiai vaikai), gali ženkliai skirtis net ir vienu atveju esant lengvinančiai aplinkybei, o kitu ne (pirmuoju atveju esant lengvinančiai aplinkybei buvo skirta 1 metų ir 8 mėnesių, o antruoju atveju nesant lengvinančių aplinkybių – 3 mėnesių laisvės atėmimo bausmė).

Atkreiptinas dėmesys, kad teismai skiriant bausmes kartais skirtingai vertina alternatyvias, BK 309 straipsnio 2 dalyje, numatytas veikas, t. y. vienu atveju teismas gali skirti griežtesnę bausmę už pagaminimą, o kitu atveju už įgijimą ar laikymą. Pavyzdžiui, vienoje byloje, kuri jau aptarta anksčiau, kaltinamasis pats atliko veiksmus su mažamete (t. y. pagamino pornografinio turinio dalyką), teismas už šią veiką paskyrė 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmę. Tuo tarpu už įgijimą ir laikymą, kai kaltinamasis turėjo 123 pornografinio turinio dalykus, jam buvo paskirta 1 metų ir 8 mėnesių laisvės atėmimo bausmė (Panevėžio apygardos teismo 2018 m. sausio 8 d. nuosprendis). Galima teigti, kad šiuo konkrečiu atveju teismo sprendimą lėmė ne kokiais veiksmais veika buvo padaryta, bet įgytos medžiagos kiekis. Tačiau, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs jog įgijimas ir laikymas yra mažiausiai pavojingi veiksmai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 28 d. nutartis). Vis dėlto, kai kalbama apie pagaminimą, teismai už šią alternatyvią veiką dažnu atveju taiko griežtesnę bausmę nei už įgijimą. Todėl galima įžvelgti, kad pagaminimas laikytinas pavojingesne veika, nei laikymas ar įgijimas (Kauno apygardos teismo 2019 m. balandžio 23 d. nuosprendis).

Užsienio šalių teisinėse sistemose alternatyvios veikos gali būti išskiriamos baudžiamajame įstatyme atsižvelgiant į jų pavojingumo laipsnį, todėl ir už jas numatytos bausmės gali skirtis. Pavyzdžiui, Kanados baudžiamajame kodekse vaikų pornografinio turinio disponavimo nusikalstamos veikos yra aiškiai atskirtos: 163.1 straipsnio 2 dalyje – kūrimas, 3 dalyje – platinimas, 4 dalyje – laikymas. Toks veikų diferencijavimas leidžia suprasti, kad kiekvienas iš šių veiksmų vertinamas individualiai, atsižvelgiant į jų pavojingumo laipsnį. Nors visais atvejais numatyta minimali bausmė – laisvės atėmimas nuo vienerių metų, bausmės dydis realiai priklauso nuo konkrečios veikos pobūdžio, ką iš

esmės atspindi šis suskirstymas. Pavyzdžiui, Kanadoje už vaikų pornografinio turinio laikymą bausmė negali viršyti 10 metų, tuo tarpu už kūrimą bausmė gali būti iki 14 metų (Criminal code, 1985). Panašiai diferencijuojama ir Italijoje bei Prancūzijoje. Prancūzijoje išskiriamos platinimo, pagaminimo ir laikymo veikos, be to numatyta griežtesnė atsakomybė už platinimą pasitelkiant informacinėmis technologijomis (Code pénal, 1990), Italijoje už pagaminimą numatytų bausmių (laisvės atėmimo ir baudos) dydžiai yra didesni, nei už platinimą ar reklamavimą (Codice Penale, 1930)

Nagrinėjamuose teismų nuosprendžiuose pastebėta, kad didžiausia laisvės atėmimo bausmė buvo skiriama už didelį kiekį įgijimo ir laikymo pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas (mažametis arba nepilnametis) (Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2022 m. gruodžio 28 d. nuosprendis). Vis dėlto negalima teigti, kad laisvės atėmimo dydį lėmė tik didelis įgytos medžiagos kiekis, kadangi teismas nustatė atsakomybę sunkinančias aplinkybes, tokias kaip recidyvas. Be to, recidyvas turėjo įtakos bausmių dydžiui ir kitose bylose, kuriose buvo skirta atitinkamai metų bei dviejų metų ir aštuonių mėnesių laisvės atėmimo bausmės (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. kovo 2 d. nuosprendis; Kauno apylinkės teismo Kėdainių rūmų 2020 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis). Tuo tarpu nustatytos lengvinančios aplinkybės, tokios kaip nuoširdus gailestis ir teistumo nebuvimas, įtakoją tai, kad kaltinamiesiems buvo skiriamos mažesnės laisvės atėmimo bausmės, nesiekiančios vieno metų (Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2021 m. lapkričio 29 d. nuosprendis; Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2019 m. spalio 15 d. nuosprendis).

Analizuojant kitą bausmės rūšį – baudą, pastebėta, kad iki jų sumažinimo, vadovaujantis BK 64¹ straipsniu, dažniausiai buvo skiriama 100–102 MGL dydžio bauda. Tai leidžia daryti išvadą, jog tokio dydžio baudos teismų praktikoje laikomos įprastomis šio pobūdžio nusikalstamoms veikoms. Dažniausiai nustatomos baudžiamąją atsakomybę lengvinančios aplinkybės – tai kaltinamojo prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką, nuoširdus gailėjimasis, neteistumas, jaunas arba atvirkščiai – senyvas amžius (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis; Vilniaus regiono apylinkės teismo Švenčionių rūmų 2024 m. kovo 29 d. nuosprendis).

Mažiausia bauda – 45 MGL – buvo paskirta asmeniui, kuris savo kompiuteryje laikė šešis pornografinio turinio įrašus, kuriuose vaizduojami vaikai. Šiuo atveju teismas nenustatė nei lengvinančių, nei sunkinančių aplinkybių (Vilniaus apylinkės Vilniaus rajono rūmų teismo 2019 m. birželio 7 d. nuosprendis). Tuo tarpu didžiausia – 150 MGL – bauda buvo skirta už 117 įrašų įgijimą ir laikymą, kuriuose vaizduojami vaikai. Nors kaltinamasis prisipažino ir gailėjosi, kita svarbi aplinkybė – įgytų ir laikytų įrašų kiekis –

turėjo esminę reikšmę skiriant baudą (Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2024 m. birželio 27 d. nuosprendis).

Išnagrinėjus 7 teismų nuosprendžius bylose, kuriose kaltinamieji padarė veiką numatytą BK 309 straipsnio 3 dalyje, nustatyta, kad vienam asmeniui buvo paskirta 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmė, 1 – 1 metų, 2 – po 1 metus ir 6 mėnesius, 2 – po 2 metus, o 1 – 2 metų ir 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmė. Pažymėtina, kad trimis atvejais buvo taikytas BK 64¹ straipsnis, todėl paskirtos bausmės buvo sumažintos vienu trečdaliu (Vilniaus apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nuosprendis; Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2021 m. gegužės 17 d. nuosprendis; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. gegužės 21 d. nuosprendis). Lengvinančios aplinkybės buvo nustatytos 4 bylose ir jos visos jos buvo prisipažinimas ir nuoširdus gailestis.

Vienoje iš bylų teismas kaltinamajam skyrė laisvės apribojimo bausmę, kuri nėra nurodyta BK 309 straipsnio 3 dalies sankcijoje. Teismas pažymėjo, kad „BK 309 straipsnio 3 dalyje numatyta tik viena bausmės rūšis – laisvės atėmimas. Vis dėlto, įvertinus kaltinamojo asmenybę apibūdinančias aplinkybes, tokias kaip ankstesnio teistumo nebuvimas, anksčiau taikyti administraciniai poveikio priemonės už mažiau pavojingus pažeidimus, naujų ikiteisminių tyrimų ar administracinių pažeidimų nebuvimas, nustatytas neįgalumas, kaltinamojo išsakyti teiginiai apie darbo santykių tęstinumą bei psichikos sveikatos gydymo eigą, taip pat tai, kad nuo nusikalstamos veikos padarymo yra praėjęs ilgas laikotarpis – konstatuotina, jog laisvės atėmimo bausmė šiuo atveju būtų per griežta. Atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį ir pavojingumo laipsnį, konstatuota, kad švelnesnė bausmės rūšis – bauda – būtų neadekvati. Todėl teismas nusprendė, jog už BK 309 straipsnio 3 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą kaltinamajam skirtina dviejų metų laisvės apribojimo bausmė, vadovaujantis BK 48 straipsniu. Kadangi baudžiamoji byla buvo nagrinėjama taikant sutrumpinto įrodymų tyrimo tvarką, vadovaujantis BK 64¹ straipsnio 1 dalimi, paskirta bausmė buvo sumažinta vienu trečdaliu ir kaltinamajam galutinai paskirta vienerių metų keturių mėnesių laisvės apribojimo bausmė“ (Vilniaus apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nuosprendis)

Užsienio šalyse laisvės atėmimo ir baudos dydžiai ženkliai skiriasi. Pavyzdžiui, Italijos baudžiamojo kodekso 600 papildomame straipsnyje numatytos bausmės už nusikalstamas veikas, susijusias su vaikų pornografija, yra diferencijuotos pagal veikos pobūdį. Asmenims, kurie gamina pornografinę medžiagą, vaizduojami nepilnamečiais (iki 18 metų), gali būti skiriama laisvės atėmimo bausmė nuo 6 iki 12 metų bei bauda nuo 24 000 iki 240 000 eurų. Asmenys, kurie tokio pobūdžio medžiagą platina, skleidžia,

reklamuoja ar viešina, taip pat tie, kurie platina informaciją, skirtą nepilnamečių viliojimui ar seksualiniam išnaudojimui, baudžiami laisvės atėmimu nuo 1 iki 5 metų ir bauda nuo 2 582 iki 51 645 eurų. Jeigu pornografinė medžiaga perduodama ar siūloma kitiems neatlygintinai, gali būti skiriama iki 3 metų laisvės atėmimo ir bauda nuo 1 549 iki 5 164 eurų. Jei perduotos medžiagos kiekis yra didelis, bausmės dydis gali būti padidintas iki dviejų trečdalių. Taip pat numatyta atsakomybė asmenims, kurie stebi pornografinį turinį, kuriuose vaizduojami nepilnamečiai – tokiais atvejais gali būti taikoma laisvės atėmimo bausmė iki 3 metų ir bauda nuo 1 500 iki 6 000 eurų (Codice Penale, 1930)

Prancūzijoje už baudžiamojo kodekso 227-23 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką – vaikų pornografijos kūrimą, platinimą, laikymą ar prieinamumo sudarymą – skiriamos griežtos sankcijos. Už nepilnamečių pornografinio pobūdžio atvaizdų fiksavimą, įrašymą ar perdavimą platinimo tikslais numatyta bausmė – iki 5 metų laisvės atėmimo ir 75 000 eurų bauda. Tokia pati bausmė taikoma ir už šių vaizdų platinimą, prieinamumo sudarymą, importavimą ar eksportavimą. Jei tokie vaizdai ar atvaizdai yra platinami naudojantis elektroninių ryšių tinklais, bausmės griežtinamos – skiriama iki 7 metų laisvės atėmimo ir 100 000 eurų bauda. Įprastas tokių vaizdų peržiūrėjimas internetu arba jų laikymas bet kokia forma taip pat laikomas nusikalstama veika ir baudžiamas iki 5 metų laisvės atėmimo ir 75 000 eurų bauda. Veikos, padarytos organizuotoje grupėje, kvalifikuojamos kaip sunkesnės ir už jas gali būti skiriama iki 10 metų laisvės atėmimo ir 500 000 eurų bauda (Code pénal, 1990)

Kanadoje, remiantis Baudžiamojo kodekso 163.1 straipsniu, už vaikų pornografijos kūrimą, publikavimą ar laikymą su tikslu platinti skiriama laisvės atėmimo bausmė iki 14 metų, tačiau ne mažesnė kaip 1 metai. Už šių veikų platinimą, perdavimą, reklamavimą, importavimą ar eksportavimą, taip pat už turėjimą su šiais tikslais, taikoma tokia pati bausmė – iki 14 metų, bet ne mažiau kaip 1 metai. Už vaikų pornografijos laikymą gali būti skiriama bausmė iki 10 metų laisvės atėmimo arba iki 2 metų, bet ne mažiau kaip 6 mėnesiai (kai baudžiama supaprastinta tvarka) (Criminal code, 1985)

Galima teigti, kad Lietuvoje už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojami vaikai arba asmenys pateikiami kaip vaikai numatytų bausmių - laisvės atėmimo ir baudos dydžiai, palyginti su užsienio šalimis, yra mažesni. Tačiau pastebėtina, kad praktikoje Lietuvos teismai net ir esant švelnesnėms bausmėms nei užsienio valstybėse – skiria mažesnio termino laisvės atėmimo bausmes nei nurodyta sankcijoje – dažniausiai jos nesiekia įstatyme numatyto maksimalaus laisvės atėmimo termino.

Apibendrinant skyriaus turinį, galima daryti išvadą, kad už nusikalstamą veiką, numatytą BK 309 straipsnio 2 dalyje, dažniausiai skiriama laisvės atėmimo bausmė, kurios trukmė svyruoja nuo 6 mėnesių iki 2 metų ir 8 mėnesių. Baudų skyrimas šiuo atveju yra retesnis – jų dydis paprastai siekia nuo 45 iki 150 MGL. Tuo tarpu už BK 309 straipsnio 3 dalyje numatytą veiką gali būti taikoma tik laisvės atėmimo bausmė, kurios trukmė svyruoja nuo 1 metų iki 2 metų ir 8 mėnesių. Pastebėtina, kad skiriant bausmes už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, alternatyvių veikų pavojingumas vertinamas skirtingai. Vienose bylose skiriamos griežtesnės bausmės už tokių dalykų pagaminimą, o kitose – už įgijimą ir laikymą. Šio darbo autorės nuomone, remiantis užsienio šalių (Prancūzijos, Italijos, Kanados) ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, pagaminimas laikytinas pavojingesne veika, nei kitos BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos alternatyvios veikos. Toks teiginys, taip pat grindžiamas tuo, kad pagaminimo veikoje asmuo tiesiogiai atlieka veiksmus kuriant pornografinį turinį, o remiantis teismų praktika įžvelgiama, kad dažniausiai toks turinys yra sukuriamas su realiu vaiku, todėl tai rodo didesnę tokios veikos pavojingumą, nei pavyzdžiui, parsisiuntimas iš tam tikrų internetinių svetainių. Todėl siūlytina, išskirti pagaminimą kaip kvalifikuojantį požymį, taip numatant griežtesnę bausmę.

IŠVADOS

1. Pornografijos poveikis visuomenei yra vertinamas įvairiai – ji gali būti laikoma tiek socialiai žalinga, tiek tam tikra asmeninės raiškos forma. Be to, riba tarp pornografijos ir erotikos dažnai yra subjektyvi ir priklauso nuo kultūrinio, religinio konteksto bei vertybinių nuostatų. Dėl šių priežasčių pateikti universalų ir visuotinai priimtą pornografijos apibrėžimą iš esmės neįmanoma. Kitaip nei suaugusiųjų, vaikų pornografija tarptautiniu mastu laikoma visiškai nepriimtina, smerktina ir nusikalstama. Ji bendriausia prasme suprantama kaip bet koks ir bet kokia forma vaiko ar asmens atrodančio kaip vaikas, dalyvaujančio realioje ar imituojamoje akivaizdžiai seksualinėje veikloje, vaizdavimas arba vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais.
2. Terminas „vaikų pornografija“ – kritikuotinas, nes neperteikia nusikalstamos veikos pavojingumo ir gali būti painiojamas su suaugusiųjų pornografija. Todėl, rekomenduotina vartoti tikslesnius terminus, tokius kaip „vaikų seksualinio išnaudojimo/prievartos vaizdai“ ir „kompiuteriu sukurtos ar kitaip imituotos vaikų seksualinio išnaudojimo/prievartos medžiagos“.
3. Nuo 2003 m., kai baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, Lietuvoje buvo siejama tik su subjektyviuoju požymiu – tikslu platinti, o demonstravimas ir reklamavimas laikyti baudžiamaisiais nusižengimais, teisinis reguliavimas iš esmės pasikeitė. Šiandien galiojančios normos apima visą disponavimo grandinę, nuo pagaminimo, įgijimo iki platinimo.
4. Disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, objektas yra –nepilnamečių ir mažamečių teisės bei interesai. Todėl šio straipsnio reglamentavimas BK XXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ būtų tinkamesnis.
5. BK 309 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos dalykas – pornografinio turinio dalykai, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas. Vaiku laikomas asmuo iki 18 metų. Objektiviai ši veikia gali pasireikšti BK 309 straipsnio 2 dalyje numatytais devyniomis alternatyviomis veikomis: pagaminimu, įgijimu, laikymu, demonstravimu, reklamavimu, siūlymu, platinimu arba prieigos, pasinaudojant informacinėmis ir ryšių technologijomis ar kitomis priemonėmis, įgijimu arba suteikimu prie pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas.

6. BK 309 straipsnio 2 dalies subjektu laikomas pakaltinamas arba ribotai pakaltinamas, 16 metų sulaukęs asmuo, veikęs pavieniui arba bendrininkaujant bei juridinis asmuo. Kaltė – tiesiogine tyčia.
7. Itin kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis, numatyta BK 309 straipsnio 3 dalyje, nuo 2 dalyje įtvirtintos sudėties skiriasi dalyku – tai didelis kiekis pornografinio turinio dalykų, kuriuose vaizduojamas mažametis (iki 14 metų) vaikas. Be to, tam tikrais atvejais skiriasi ir subjektyvioji pusė – įsigijimas ar pagaminimas pagal šią sudėtį galimas tik esant platinimo tikslui.
8. Pagaminimas, alternatyvi veika numatyta BK 309 straipsnio 2 dalyje, laikytina kaip pavojingesnė, kitų šio straipsnio dalyje numatytų veikų atžvilgiu. Todėl, vertinant didesnę pagaminimo pavojingumą, būtų tikslingą šią veiką išskirti kaip kvalifikuojantį požymį, taip numatant ir griežtesnę bausmę. Teisingam bausmės parinkimui reikėtų atlikti išsamesnį tyrimą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

1. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989). *Valstybės žinios*, 1995, 60-1501;
2. Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolai dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (2000). *Valstybės žinios*, 2004, 108-4037;
3. Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos (Lansarotės konvencija) (2007). *Valstybės žinios*, 136-6972;
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. gruodžio 13 d. direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR. OL L 335, p. 1–14;
5. Europos Parlamento 2015 m. kovo 11 d. rezoliucija dėl seksualinės prievartos prieš vaikus internete (2015/2564(RSP)). OJ C 316, p. 109–112;
6. Tarybos 2019 m. birželio 25 d. reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo. OL L 178, p. 1–115;

Nacionaliniai teisės aktai:

7. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014;
8. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 1996, 33-807;
9. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 71-1706;
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8(1), 25, 32, 35, 45, 47(1), 53(1), 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, 321(2) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei papildymo 131(3), 310(1) straipsniais įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 67-1937;
11. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741;

12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 232(1), 242 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 327(1) straipsniu įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 54-1559;
13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 13, 162, 191, 196, 197, 203, 206, 216, 219, 221, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 198(1) ir 198(2) straipsniais įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 25-760;
14. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų ratifikavimo (2004). *Valstybės žinios*, 36-1178;
15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 151(1)straipsniu įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 77-2961;
16. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 198-2, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas (2015). TAR, Nr. 17730
17. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 60, 99, 100, 100-1, 100-2, 100-3, 103, 107, 108, 109, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 145, 146, 147, 147-1, 147-2, 148, 149, 150, 151, 151-1, 152, 152-1, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 169, 170, 170-1, 170-2, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 180, 181, 182-1, 185, 188, 189, 189-1, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 198-1, 198-2, 202, 206, 207, 208, 209, 210, 213, 214, 215, 217, 218, 224, 229, 231, 232, 233, 234, 236, 238, 249-1, 250, 250-2, 250-4, 250-5, 251, 256, 256-1, 257, 257-1, 258, 259, 262, 265, 267, 267-1, 267-2, 267-3, 268, 270, 270-2, 270-3, 273, 274, 275, 276, 276-1, 276-2, 276-3, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 292, 292-1, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 302, 302-1, 303, 304, 306, 306-1, 306-2, 307, 308, 309, 310, 311, 312 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas (2024). TAR, 19686;

Užsienio valstybių teisės aktai

18. *Code pénal* (1992) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/ [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.];
19. *Codice penale* (1930) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.gazzettaufficiale.it/sommario/codici/codicePenale> [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.];
20. *Código Civil* (2011) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.mj.gov.tl/jornal/?q=node/803> [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.];

21. *Código penal* (1985) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444> [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.];
22. *Criminal code* (1985) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/> [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.];
23. *Strafgesetzbuch* (1998) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.];

Specialioji literatūra:

24. Abramavičius A. et al. (2010). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. III knyga. Vilnius: Registrų centras;
25. Danesi, M. (2013). *Encyclopedia of Media and Communication*. Toronto Buffalo London: University of Toronto Press, 522;
26. Easton, S. (1994). *The Problem of Pornography. Regulation and the Rights of Free Speech* (London and New Yourk: Routledge);
27. Farkas, E. (1985). *Asmenybė ir jos dorovė etikos požiūriu, Problemos*, 33, pp. 25–29. doi:10.15388/Problemos.1985.33.6512.;
28. Fedosiuk O. (2012). Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė. *Jurisprudencija* 19, 2, 723;
29. Ferraro, M. M. ir Casey, E. (2005). *Investigating Child Exploitation and Pornography: the internet, the law and forensic science*. Elsevier Academic Press, 8;
30. Hill, A. C. (2007). *Human sexuality: Personality and Social Psychological Perspectives*. Indiana University – Purdue University For Wayne;
31. Horie, Y. (2023). *A comparative analysis of the legal term “age of majority” in Japan and in France*. *Gdansk Journal of East Asian Studies*, Issue 24, p. 56-66;
32. Kimmel, M. S. (2005). *The Gender Of Desire. Essays On Male Sexuality* (New York: State University Of New YorkPress) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/22606/1/44%20.%20%20%5BMichael_S._Kimmel%5D_The_Gender_Of_Desire_Essays_O%28BookFi%29.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.];
33. Lastauskienė, G. et al. (2020). *Teisės teorija*. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
34. Leliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija;

35. Leskauskienė V. (2006). Tėvų atsakomybė renkantis vaikams dorinį ugdymą. Magistro darbas, andragogika [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/d99ee83b-5301-46b3-ae9a-05d95917c7bd/content> [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.];
36. Piesliakas V. (2007). Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys. *Jurisprudencija*, 8(98); p. 7–12 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB0001:J.04~2007~1367161381112/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2025 m. kovo 2 d.]
37. Piesliakas, V. (2008). Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*, 11(113), p. 7–15 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1738/1627> [žiūrėta 2025 m. balandžio 2 d.]
38. Piesliakas, V. (2008). Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*, 11(113), p. 7–15 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1738/1627> [žiūrėta 2025 m. balandžio 8 d.]
39. Prapiestis, J., Prapiestis, D. (2016). *Kaltės institutas baudžiamojoje kasacijoje*. Teisės apžvalga, 2(14);
40. Rea, M. C. (2001). *What is Pornography?*. *Nous* 35.1, 118-145 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://global.seoul.go.kr/web/news/senw/bordContDetail.do?mode=W&brd_no=5&post_no=FFC8FBFA445D0162E053C0A8A023740D&lang=EN [žiūrėta 2025 m. kovo 14 d.];
41. Robert, S. (1999). Pornografijos žala. *Už gyvybę* 2, 3 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.gyvybe.lt/uzgyvybe/19990203/uzg02-3_05.html [žiūrėta 2025 m. vasario 19 d.];
42. Russell, D. (1993). *Making Violence Sexy: Feminist Views on Pornography*. New York and London: Open University Press;
43. Švedas G. et al. (2019). Lietuvos baudžiamoji teisė. *Bendroji dalis*, 1 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
44. The United Nations Children's Fund (UNICEF) (2000). *The state of the world's children* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.unicef.org/media/84776/file/SOWC-2000.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.];

45. Vosyliūtė, A. (2009). Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/And%C5%BEelika-Vosyli%C5%ABt%C4%97_Baud%C5%BEiamoji-atsakomyb%C4%97-u%C5%BE-kvalifikuot%C4%85-vagyst%C4%99.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.]
46. Žėkas, T. (2011). Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilniaus universitetas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/08/Tautvydas-%C5%BD%C4%97kas_Vaiko-i%C5%A1naudojimas-pornografijai_baud%C5%BEiamieji-teisiniai-ir-kriminologiniai-aspektai.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 21 d.];

Kiti šaltiniai:

47. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo BEI papildymo IR kodekso papildymo 1511 straipsniu įstatymo projekto Nr. XP-1199 (2006) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.271844?jfwid=-9dzqnu8e3> [žiūrėta 2025 m. vasario 24 d.];
48. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1 ir 252-1 straipsniais ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. 12-1077-03 (2012) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.154826?jfwid=-mhqn1ay4y> [žiūrėta 2025 m. vasario 22 d.];
49. Bendorienė, A. et al. (2003). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma Litera;
50. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas (2012). *7-as pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas;
51. End Child Prostitution and Trafficking (ECPAT) (2017). *Online child sexual exploitation, a common understanding* [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/SECO-Booklet_ebook-1.pdf [žiūrėta 2025 m. vasario 6 d.];
52. Innocent Lives Foundation (ILF) (2025). *The Lasting Effects of Child Pornography* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.innocentlivesfoundation.org/the-lasting-effects-of-child-pornography/> [žiūrėta 2025 m. balandžio 12 d.];
53. Internet Watch Foundation (IWF) (2024). *Artificial Intelligence (AI) and the Production of Child Sexual Abuse Imagery* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.iwf.org.uk/about-us/why-we-exist/our-research/how-ai-is-being-abused-to-create-child-sexual-abuse-imagery/> [žiūrėta 2025 m. balandžio 14 d.];
54. Internet Watch Foundation (IWF) (2025). *Call for Prime Minister to intervene as IWF uncovers record levels of online child sexual abuse imagery* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.iwf.org.uk/news-media/news/call-for-prime-minister-to-intervene-as-iwf-uncovers-record-levels-of-online-child-sexual-abuse-imagery/> [žiūrėta 2025 m. kovo 28 d.];
55. Interpol (2016). *Appropriate terminology* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Crimes-against-children/Appropriate-terminology> [Žiūrėta: 2025 m. vasario 20 d.].
56. Komiteto išvada Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymo projektui Nr. XP-1199(2) (2006) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.275141?jfwid=wny8rnavj> [žiūrėta 2025 m. vasario 20 d.];
57. Lietuvos Respublikos Prokuratūra (2025). *Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2024 metais ataskaita* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://prokuraturos.lt/data/public/uploads/2025/04/metine-prokuraturos-ataskaita-2024-final.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.];
58. Seoul Foreigner Portal (2023). *A National Law on Standardizing International Age Will Take Effect on June 28, 2023* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://global.seoul.go.kr/web/news/senw/bordContDetail.do?mode=W&brd_no=5&post_no=FFC8FBFA445D0162E053C0A8A023740D&lang=EN [žiūrėta 2025 m. balandžio 15 d.]
59. The National Center for Missing & Exploited Children (2023). *CyberTipline 2023 Report* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.missingkids.org/cybertiplinedata> [žiūrėta 2025 m. balandžio 11 d.]

60. Valiulis, S. ir Žvirgždas, S. (2008). Aktas Lietuvos fotografijoje. *Lietuvos fotomeninkų sąjungos leidinys* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://old2.pressphoto.lt/lt/naujienos/nuoga_diena [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.];
61. Visuotinė lietuvių enciklopedija (2010). *XVIII Perk – Pra*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas;

Teismų praktika:

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-671/2010;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-320/2011;
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012;
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-284/2013
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202/2014;
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-267-648/2019;
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 20 d. nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-196-788/2020;
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-20-976/2022;
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-303/2022;
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-719/2022;
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-30-697/2024;
73. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-41-396/2016;
74. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. balandžio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-66-449/2023;
75. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. sausio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-334/2018;

76. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-15-348/2019;
77. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-309/2021;
78. Kauno apylinkės teismo 2017 m. balandžio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-896-720/2017;
79. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1993-369/2017;
80. Vilniaus miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. rugpjūčio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1902-1015/2017;
81. Alytaus rajono apylinkės teismo 2019 m. balandžio 18 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-452-791/2019;
82. Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2019 m. birželio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-239-269/2019;
83. Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2019 m. spalio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1270-298/2019;
84. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. spalio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1073-1086/2019;
85. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. gegužės 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-952-992/2020;
86. Kauno apylinkės teismo Kėdainių rūmų 2020 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2155-673/2020;
87. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. kovo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-562-270/2021;
88. Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2021 m. gegužės 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-139-269/2021;
89. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1858-1058/2021;
90. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2021 m. lapkričio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1152-409/2021;
91. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-146-893/2022;
92. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2022 m. spalio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-31-749/2022;

93. Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2022 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1229-1150/2022;
94. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2022 m. gruodžio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-155-749/2022;
95. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2022 m. gruodžio 28 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-3596-720/2022;
96. Vilniaus regiono apylinkės teismo Švenčionių rūmų 2024 m. kovo 29 d. nuosprendis Baudžiamojoje byloje Nr. 1-207-405/2024;
97. Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2024 m. balandžio 2 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-585-1150/2024
98. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2024 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1615-1096/2024;
99. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2024 m. birželio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1402-1109/2024;
100. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2024 m. liepos 18 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-2557-1055/2024;
101. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2025 m. sausio 23 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-1010-1109/2025;
102. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-284-1217/2025.

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais

Klaudija Maliauskaitė

Šiame magistro darbe analizuojama baudžiamoji atsakomybė už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, kuri numatyta BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalyse.

Magistro darbe aiškinamos pornografijos ir vaikų pornografijos sąvokos. Taip pat atskleidžiama baudžiamosios atsakomybės už disponavimą pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas įstatymų raida Lietuvoje bei nurodoma, kas turėjo įtakos teisės normų pakeitimams. Šiame darbe, remiantis teismų praktika, analizuojama nusikalstamos veikos – disponavimo pornografinio turinio dalykais, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas, sudėtis bei veiką kvalifikuojantys požymiai. Atskleidžiama, su kokiais probleminiais aspektais teismai susiduria kvalifikuojant alternatyvias veikas, numatytas BK 309 straipsnio 2 dalyje. Be to, analizuojama teismų praktika siekiant išsiaiškinti, kokias bausmes teismai skiria už BK 309 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytas nusikalstamas veikas.

SUMMARY

Criminal Liability for the Possession of Pornographic Material

Klaudija Maliauskaitė

This master's thesis analyzes criminal liability for the possession of pornographic material in which a child is depicted or a person is presented as a child, as defined in paragraph two and three of Article 309 of the Criminal Code.

The thesis explores the concepts of pornography and child pornography. It also examines the development of legislation in Lithuania regarding criminal liability for the possession of pornographic material involving the depiction of a child or a person presented as a child, and identifies the factors that have influenced changes in legal norms. The study further analyzes the composition of the criminal offense and the qualifying elements related to the possession of such material. In addition, the thesis reveals the problematic aspects that courts encounter when qualifying alternative acts provided for in paragraph two of Article 309. Furthermore, judicial practice is examined in order to determine the types of penalties imposed by courts for the offenses defined in paragraphs two and three of Article 309 of the Criminal Code.